

DR. Nagy Andrea: Gazdasági jog

1. fejezet: A jog, jogrendszer, jogforrás fogalma, fajtái

Az ember társaslény! Legtöbbsen az életüket csakis társadalomban tudják elképzelni. A társadalmi együttélés viszont rengeteg szabálynak a betartását követeli meg.

A jogszabály hallatán sokan először egy olyan szabályra gondolnak, melyet be kell tartani. A jogszabály legfontosabb eleme, hogy kötelező, és más fajta szabálytól (mint pl. szokások, vallási szabályok) élesen elkülönül. A társadalmi normák meghatározzák az egész életünket. A jogszabály és a társadalmi normák folyamatosan kapcsolatban kell, hogy álljanak. Míg a jogszabályból csak egyetlen rendszer létezhet, addig a társadalmi normák sokrétűek lehetnek, illetve egymásnak ellent is mondhatnak. (Érdemes itt pl. a francia fejkendő törvényre gondolni. Az állam betiltotta, hogy felsőoktatási intézményben a muszlim vallás szabályai szerint megkövetelt csadorban, vagy fejkendőben tartózkodjon) Középkorban a vallás/egyház vették át a jogalkotó szerepet, és vallási előírások töltötték meg a jogszabályokat tartalommal.

A legfontosabb különbség azonban többi normához képest, hogy a jogszabálynál mindig tudjuk, milyen úton jött létre. A jogszabály mindig **mesterséges**, hiszen egy jogszabálynál tudjuk, mikor és ki hozta létre. Nagyon fontos tényező a jogszabály esetében a **jogalkotó**. A jogszabályok létrehozása mindig szigorúan előírásoknak kell, hogy megfeleljen. Magát a jogalkotás feladatát, csakis felhatalmazás alapján, az erre kijelölt személy, vagy szerv láthatja el.

Az Tízparancsolat tartalmát adó mózesi kőtábla létezéséről bár vannak vallási bizonyítékok, de a keletkezéséről szóló leírás, - miszerint Jahve (Isten) adta Mózesnek a Sínai hegyén,- több bizonytalansági tényezőt is hordoz. Elfogadásához szükséges a hit ereje!

Igazából a jog az állam olyan működési feltétele, mely nélkül nem létezhetne. A világon mindenütt a szuverén állam létezésének egyik előfeltétele.

Sokak számára felmerül a kérdés, hogy mi szükség van a jogszabályokra és miért kell betartani azokat?

A racionálisan gondolkodó ember könnyen beláthatja, hogy jogszabályok nélkül, a mesterségesen létrejövő állam nem tudna létezni. Kérdésként felmerülhet, hogy miért van szükség magára az államra, hiszen sok olyan terhet ró az emberre, mely csak megnehezítheti az életét! (Pl. anyaként kötelező vagyok beoltatni a gyermekemet, még ha az elveimmel ellenkezik is! Adót kell fizetnem, még ha nem is értek egyet a költségvetésben meghatározott célokkal)

Először a felvilágosodás korában kezdték ezt a probléma kört részletesen vizsgálni. A gondolkodók szerint az állam azért jött létre, mert a „természeti állapotban” az emberek nem tudnának békében létezni, csakis hadiállapotban: „bellum omnium contra omnes” (mindenki harca mindenki ellen).

Az ember alapjában véve, egoista, önző! Ebben a természeti állapotban csakis az értelem tudja megteremteni a rendet! Az emberek belátják, hogy jogaikról lemondva megbízhatnak egy külső hatalmat, mely az államon keresztül garantálhatja a kiszámítható rendet, a biztonságot. Így születik meg az emberek társadalmi szerződésével az állam. (Hobbes: Leviatán)

A társadalmi szerződést ma az államok mindenkori alkotmányai testesítik meg, melyben többek közt meghatározzák a törvényhozó hatalom szereplőit és pontosan körül írják a feladatait!

Már említettük, miszerint a jogszabályok esetében létfontosságú, hogy a jogalanyok, akiket az adott szabály kötelez, betartsák.

A jogszabályok betartását nem bízta az állam a véletlenre! Az ilyen szabályok mindig tartalmaznak valamilyen **joghátrányt** (szankciót). A szankció a büntetőjogban valamilyen büntetés: szabadságvesztés, pénzbüntetés, a polgári jogban az okozott károk megtérítése, vagyis kártérítés, a szabálysértésnél pénzbírság.

A **szankció** olyan része a jogszabálynak, mely valamilyen negatív dolgot (joghátrányt) helyez kilátásba, ha a jogalanyok nem a jogszabály szerint járnak el.

A racionálisan gondolkodó, eszes lény, ismerve a jogszabályt, ismeri az abban foglalt szankciót (joghátrányt) is. Így önként fogja betartani/ követni, az állam által – jogszabályokban-megkövetelt magatartási szabályt.

Ennél a pontnál nagyon fontos kiemelni a római jog egyik alapelvét: a „jog nem tudása nem mentesít”! Ez a jogelv a mindenkor magatartásunkat határozza meg, vagyis senki sem hivatkozhat a szabályszerűen nyilvánosságra hozott jogi norma, nem ismerésére! Senki nem védekezhet úgy az állami szervekkel szemben, hogy azért nem tartott be valamilyen szabályt, mert nem ismerte annak a tartalmát.

Ez azonban az államnak is komoly feladatokat ír elő. Az adott állami szervnek a jogszabályok hozzáférhetőségéről, megismerhetőségéről, megfelelően kell gondoskodnia.

Így az állam tagjaként minden pillanatban kötelességem az összes jogszabálynak megfelelően cselekedni. Igazából a mostani digitalizált világban nagy segítségünkre lehet az internet, hiszen a legtöbb jogszabály megtalálható a neten. Egyik ilyen lehetőség a <https://net.jogtar.hu/>, melyen a gyorskeresővel tartalomra, de akár kibocsátás dátumára is kereshetünk!

A jogszabályok további specialitása, hogy a jogszabályok működését nem bízzák kizárólag a jogalanyok önkéntes jogkövetésére, hanem a megállapított szankciókon túl olyan „**külső kényszer**” is felállítanak, melyek a jogszabályok betartatását kikényszerítik.

A „külső kényszer” igen tág fogalom, hiszen ebbe beletartozhat a felsőoktatási intézményekben használt Neptun-rendszer időzárja, mely a megadott határidőn túl már nem engedi a tárgyak felvételét.

De ide tartoznak végső esetben a rendőrségi kényszerintézkedések (pl. bilincs) is, vagy a büntetés-végrehajtás szabadság elvonó intézkedései (börtönbüntetés) is.

A jog az idők során többféle **formában** jelent meg.

Kezdetben, mikor az írásbeliség nem volt elterjedt, a jogszabályok szóban jöttek létre és kihirdetés („kidoboltatás”) útján váltak elterjedté. Erre az időszakra az is jellemző volt, hogy a jogszabály tartalma még nem nagyon tért el azoktól a társadalmi normáktól, melyek egyébként is szabályozták a közösség életét. Így ebben az időszakban **szokásjogról** beszélhetünk.

Az idők folyamán az elméleti háttér és az állam funkcióinak megerősödésével kialakul a **kontinentális jog** fogalma. Ennek a megalapozásában a római jog nagyon fontos szerepet játszott.

A kontinentális jogrendszereknek alapvető jellemzői, hogy absztraktnak, elvontan fogalmaznak és mindig írásba is foglalják a szabályokat. Itt nagyon fontos lesz a jogalkotó szerepe. A jogalkotó mindig általánosan fogalmazza meg a betartandó szabályokat, vagy tiltásokat, és a konkrét eset kapcsán a jogalkalmazó (bírság, hatóság) fogja eldönteni, hogy a jogszabályt betartották-e vagy sem.

Angliában a jogfejlődés teljesen speciális formáit figyelhetjük meg. Az angolszász jogrendszerben a **common law** kifejezéssel találkozhatunk. Más elnevezésben **precedens jognak** vagy **bíró alkotta jognak** is hívják. Az itteni jogrendszerben nem a király vagy a nép által felhatalmazott jogalkotó fogja meghozni a jogszabályokat, hanem a bíró. Az egyedi

esetben a felek a jogvita eldöntése érdekében elmentek a bíróhoz, aki az ügyet megvizsgálva hozott egy egyedi döntést. Ha voltak olyan esetek melyek azonosak vagy nagyon hasonlóak voltak a korábban már elbírált esettel, akkor nem született új döntés, hanem a már meglévő korábbi döntést alkalmazták az új helyzetre is. Ezek voltak a **precedensek**. Mivel Angliában a döntéseket a bíró mindenki közös „jogtudatából” származó normák alapján és nem jogszabályok alkalmazása során hozta meg, ezért hívhatjuk ezt a fajta jogalkotást bíró alkotta jognak is.

Az adott ország jogszabályai mindig meghatározott rendszerben állnak egymással. A **jogrendszer** az egyidőben hatályos jogi normákat tartalmazza, melybe beletartozik a jogszabályokkal összefüggő jogelvek, illetve korábbi jogi döntések összessége is.

A jogrendszereket sajátosságaik alapján jogtípusokba (ázsiai, antik, feudális, modern) sorolhatjuk, azon belül megkülönböztetünk angolszász, kontinentális jogrendszert. Magyarország jogrendszere modern kontinentális.

Már korábban említettem, hogy a kontinentális jogrendszerekben, így nálunk is, a jogszabályok mindig meghatározott formában és eljárási rendben jönnek létre. Egy jogszabályhoz csak akkor kötődnek jogkövetkezmények, ha a megalkotásánál a legszigorúbban betartják az előírásokat.

A jogszabályok megalkotása kifejezetten a jogalkotó hatáskörrel felruházott állami szervek tevékenysége, amelyek tudatosan, és kizárólagosan általános és absztrakt magatartásszabályokat tartalmazó jogi normák létrehozására irányul.

A jogalkotói jog a jövőben előforduló lehetséges esetekre megfogalmazott **jogi normákból** áll, melyek érvényessége általában a jövőre szól.

A jogi normajog legkisebb, önmagában értelmes egysége, amelyből meg tudhatjuk, hogy a szabály mire (milyen jogalanyokra), milyen magatartásra érvényes.

A jogi norma elemei:

- alanyi kör meghatározás: pl. mindenki, egy személy, jogalanyok,
- tárgy meghatározás: -a szabályozott magatartás megfogalmazása: (tevés, nem tevés, tartózkodás), ennek minősítése: kötelező (pl. illetékfizetés), tilos (pl. bűncselekmény), megengedő (választás),
- tartalma: a jogkövetkezmény (pozitív vagy negatív).

A jogi norma szerkezeti (funkcionális) elemei:

- hipotézis: (feltétel), meghatároz egy magatartást
- dispozíció: (rendelkezés), a hipotézisben meghatározott feltételek esetén a jogi norma címzettjének milyen magatartást kell vagy lehet tanúsítani.
- szankció: jogkövetkezmény, a rendelkezésben szereplő magatartás nem követése esetére valamilyen joghátrány kikötése.

A jogalkotás alapvető követelményeit a 2010. évi CXXX. törvény szabályozza:

- „(1) A jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.
- (2) Alapszabály, hogy a jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terheesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.
- (3) A jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre.
- (4) A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály megfeleljen az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek, illeszkedjen a jogrendszer

egységébe, megfelelően a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek, és megfelelően a jogalkotás szakmai követelményeinek.” (2. §)

A jogszabályokban meghatározott magatartási szabályok szerint kell minden cselekvésünket meghatározni, ezért fontos ismerni az egyes jogalanyoknak, hogy mit/kit tekinthetnek **jogforrásnak**.

A **belső jogforrás** a jogalkotókat jelölik. A jogalkotók lehetnek **személyek**, illetve bizonyos **szervek**.

Magyarországon a legfőbb jogalkotó szerv az **országgyűlés**, mely a közvetlen választás miatt a legnagyobb legitimációval rendelkezik. Ez azt jelenti, hogy az egyes választópolgár a 4 évente megrendezett választáson szavazatával beleszólhat, hogy ki üljön be helyette az Országgyűlésbe, azaz ki hozza meg a jogszabályokat helyette!

További jogalkotó szervek a **kormány, minisztériumok, önkormányzat, miniszterek, Magyar Nemzeti Bank elnöke**.

A **külső jogforrás** esetében mindig egy **formára** kell gondolni, melyben a jogszabályok megjelennek. A magyar jog esetében két fogalom tartozik ide: a **törvény**, illetve a **rendelet**.

A jogforrások esetében azért is fontos, hogy ki a kibocsátó, illetve milyen formában fogadták el, mert a jogforrások egymással **alá fölérendeltségi viszonyban** állnak. Ez a **jogforrási hierarchia** a garancia arra, hogy a jogforrások között tartalmi összhang legyen, illetve, hogy a nagyobb felhatalmazással bíró jogalkotó jogszabályával szemben nem születhet alacsonyabb szinten ellentétes jogszabály.

A legfontosabb jogforrásunk a 2011. április 25-én fogadta el az Országgyűlés az Alaptörvényt. 2012. január 1-vel lépett hatályba.

Az **alaptörvény/alkotmány** egy államban a már korábban említett társadalmi szerződés gondolatából alakult ki. Az alattvalók/állampolgárok egy magasabb szintű igazgatásra bízák a hatalmat, hogy békében, biztonságban, de leginkább kiszámítható szabályok között élhessenek. Az alaptörvényt az országgyűlés jelenlevő tagjai kétharmados többséggel szavazzák meg. Ebben a jogforrásban találhatók egyrészt az állampolgárokra vonatkozó alapvető jogok és kötelezettségek, másrészt az állam működését leíró szabályok.

Az alaptörvényt a jogforrások rendszerében a **törvény** követi. A törvény olyan **általános magatartási szabályokat** tartalmaz, mely a jogalanyok nagy többségére érvényes, és az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat állapít meg. Az Országgyűlés a törvényeket általában **egyszerű** szavazattöbbséggel (a jelen lévő képviselők több mint a felének szavazatával) hozza meg.

A **sarkalatos** törvények esetében a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Az Alaptörvény értelmében sarkalatos törvényben kell szabályozni pl. az állampolgárságra, az egyházakra, a Magyarországon élő nemzetiségek jogaira, az országgyűlési képviselők és a köztársasági elnök jogállására és javadalmazására, az Alkotmánybíróságra, a helyi önkormányzatokra vonatkozó rendelkezéseket.

Egy törvény jelölése mindig a kibocsátási évszámmal és római számmal történik.

Pl. 2017. évi XC törvény a büntetőeljárásról.

A törvényhez képest, **speciális szabályokat** tartalmaz az alacsonyabb szintű jogforrás a **rendelet**. Az Alaptörvény kormányrendeletet, miniszterelnöki rendeletet, miniszteri rendeletet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletét, az önálló szabályozó szerv

vezetőjének rendeletét és helyi önkormányzati rendeletet ismer el. Rendkívüli állapot idején a Honvédelmi Tanács, szükségállapot idején a köztársasági elnök szintén rendeletet adhat ki.

A **Kormány** rendeletalkotási hatásköre lehet **eredeti**, vagy alapulhat törvényi felhatalmazáson. Az eredeti hatáskört az Alaptörvény 15. cikkének (3) bekezdése határozza meg, amely szerint törvényben nem szabályozott tárgykörben a Kormány feladatkörében eljárva rendeleteket bocsáthat ki. A Kormány rendelete törvénnyel nem lehet ellentétes. Ez nem korlátozza az Országgyűlés hatáskörét, az Országgyűlés ugyanis bármilyen szabályozási területet a hatáskörébe vonhat.

Az Alaptörvény értelmében a miniszterelnök is bocsáthat ki rendeletet. Ez a jogforrási hierarchiában, a miniszteri rendelettel egy szinten helyezkedik el.

A miniszteri rendelet a kormányrendelet szintje alatt helyezkedik el. A miniszter törvényben vagy (eredeti jogalkotó hatáskörben kiadott) kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján, feladatkörében eljárva, önállóan vagy más miniszter egyetértésével rendeletet alkot, ez törvénnyel, kormányrendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes.

A Magyar Nemzeti Bank elnöke törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet adhat ki, amely törvénnyel nem lehet ellentétes.

Az Alaptörvény 23. cikkének (4) bekezdése alapján az önálló szabályozó szerv (pl. Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság) vezetője törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet ad ki, amely törvénnyel, kormányrendelettel, miniszterelnöki rendelettel, miniszteri rendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes.

Az Alaptörvény 32. cikkének (2) bekezdése alapján feladatkörében eljárva a helyi önkormányzat törvény által nem szabályozott helyi társadalmi viszonyok rendezésére, illetve törvényben kapott felhatalmazás alapján önkormányzati rendeletet alkothat. Az önkormányzati rendelet más jogszabállyal nem lehet ellentétes.

A rendelet jelölése eltérően a törvénytől, arab számmal történik. Pl. 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról.

A **jogforrási hierarchia** megmutatja, hogy az egyes jogforrások milyen viszonyban állnak egymással.

Ez egyrészt azt jelenti, hogy az alacsonyabb szinten elhelyezkedő jogszabályok soha nem mondhatnak ellen a felsőbb szinten elhelyezkedő jogforrásoknak, így a törvény az alaptörvénynek, míg rendelet a törvénynek.

Másrészt azt jelenti, hogy az időben később hatályba lépő jogszabály a korábbi jogszabály hatályát lerontja.

Ezen felül jelenthet bizonyos tárgyi hierarchiát is, melyet már az ókori rómaiak is megfogalmaztak: Lex specialis derogat lex generalis. Ebben az esetben, ha két jogforrás ugyanazon a szinten áll, de eltérően szabályoz valamilyen jogviszonyt, akkor mindig a speciális szabályt kell alkalmazni.

Egyre inkább elterjedt új képzési forma a duális képzés. Ez a forma a felsőoktatás és a gazdasági szereplők együttműködésével megvalósuló speciális gyakorlatorientált felsőoktatási képzés. A hallgatók már a felsőoktatásban eltöltött tanulmányaik idején tapasztalatot szerezhetnek a munka világában. Hallgatói munkaszerződés alapján a képzés alatt a gyakorló helyeknél a tanulmányaik mellett már munkát is végeznek. Munkaviszonyban állnak, de rájuk elsősorban nem a Munka Törvénykönyve (2012. évi I. tv) szabályai vonatkoznak, hanem a felsőoktatási szakképzésről és a felsőoktatási képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlat egyes kérdéseiről szóló 230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet.

A jogforrási hierarchia betartását az **Alkotmánybíróság** felügyeli. **Alkotmányjogi panasz** intézményét vehetik igénybe a jogalanyok, ha azt észlelik, hogy az ügyükben alkalmazott jogszabály valamilyen felsőbb szintű jogszabályba, végső esetben az Alaptörvénybe ütközik.

Ha az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy valamilyen alacsonyabb szintű jogszabály beleütközik egy magasabb szintű jogszabályba, akkor az alacsonyabb szintű szabályt hatályon kívül helyezi. Ilyen összeütközés alapján került ki például a Büntető Törvénykönyvből 1990-ben a halálbüntetés.

A jogszabályok csoportosítása

A jogforrásokban lévő jogszabályokból két nagy csoportot képezhetünk: így beszélhetünk **közjogról és magánjogról**.

Ahhoz, hogy ezt a két területet bemutassuk, előzetesen szükséges a jogviszony fogalmát tisztáznunk.

A **jogviszony** jogilag szabályozott társadalmi viszony. Tárgya egy emberi magatartás, amelyre a jogosultság és kötelezettség irányul. Ez mindig egy élethelyzetet jelöl, például, hogy egy férfi és egy nő együtt lakik egy lakásban. Problémaként merülhet fel, hogy az egyik fél halála után örökl-e a másik fél a lakást, vagy benne maradhat -e? Erre a kérdésre csak akkor tudjuk a pontos választ megadni, ha ismerjük milyen bizonyos jogosultságokkal rendelkeznek, illetve akiket kötelezettségek terhelik őket. Nem mindegy, hogy a lakásban lakók házasság, élettársak, testvérek, albérlők!

Így a jogviszony fogja eldönteni, hogy egymással szemben milyen jogaik, illetve milyen kötelezettségeik vannak. Vagyoni szempontból sem mindegy, hogy valaki házassági vagy élettársi viszonyban él együtt a partnerével, hiszen a házasság alapján az együttélésük alatt, minden, amit közösen szereztek közös vagyonnak minősül. (nem számít, hogy a bankigazgató magas fizetést kap, mialatt a felesége otthon van a gyerekekkel gyeseen) Az élettársi jogviszony alapján azonban az együttélés alatt csakis a szerzési arány számíthat, vagyis ha vagyonmegosztásról lesz szó, azt fogják vizsgálni ki mennyit keresett, és ez a jövedelem, milyen arányban áll egymással.

A **közjogi** jogviszonyokban az **állam** mindig meghatározó szereplő. Ezt a jogviszonyt az **alá-fölérendeltség** jellemzi. Az állam a többi szereplőnek kötelező magatartási szabályokat ír elő. Ide tartozik a büntetőjog, alkotmányjog, társadalombiztosítási jog, a nemzetközi közjog.

A **magánjogi** jogviszonyban a szereplők **mellérendelt** viszonyban vannak, vagyis a jogviszony alapján meghatározott jogok és kötelezettségek azonos súlyban vannak. Ezek a jogviszonyok leggyakrabban személyi és vagyoni jellegűek. Ilyen jogviszonyok határozzák meg a magánjog egészét, így a polgári jogot, ezen belül a gazdasági jogot, családjogot, a pénzügyi jogot, munkajogot, földjogot.

A jogszabály hatálya

A jog csoportosításán túl nagyon fontos ismernünk az adott jogszabály érvényességi kritériumait is.

Az érvényesség vizsgálatakor, arra kell keresni a választ, hogy az adott jogszabály kire, hol, és mikor érvényes?

1. Személyi hatály

Először érdemes a jogszabályok személyi hatályát megvizsgálni. Itt arra keressük a választ kire érvényes az adott jogszabály?

A polgárjogi normák nagytöbbsége: **mindenkire** kiterjed, de egyes szabályok alanyi köre szűkebb: pl. **emberek, jogi személyek, állampolgárok, állam, gazdálkodó szervezetek, belföldi, külföldi, közalkalmazott köztisztviselő.**

Például a Büntető Törvénykönyv mindenkre vonatkozik, aki Magyarországon tartózkodik, a felsőoktatási törvény hallgatókra és oktatókra, míg az közoktatási törvény tanulókra és tanárookra vonatkozik.

2. Területi hatály

A területi hatály megadja azt a földrajzilag körül határolható területet, amelyen belül a jogszabály jogokat és kötelezettségeket határozhatnak meg. A területi hatály megmutatja egy jogszabály illetékességét.

A legfontosabb jogszabályok területi hatálya általában egy **adott ország** határain belüli területre terjed ki, így mindenkre, állampolgárra és külföldre egyaránt. Az önkormányzati rendeletek viszont csakis az adott önkormányzat illetékességi területén belül érvényesek. Sokszor a jogszabály értelmező rendelkezéseiben azt is megtalálhatjuk, hogy hol érvényes az adott jogszabály. (pl. „*E törvény hatálya kiterjed a Magyarország területén a) tartózkodó természetes személyekre, b) működő egészségügyi szolgáltatókra, c) *folytatott egészségügyi és egészségfejlesztési tevékenységekre.*” 1997. CLIV. törvény az egészségügyről)

3. Időbeli hatály

Talán az érvényességi kérdések között a legfontosabb az időbeli hatály, mely azt határozza meg, hogy az adott jogszabály **metől meddig** szabályozhat jogviszonyokat. A jogszabály hatályosságának kezdő időpontja vagy a **kihirdetés napja, a közzététel napja**, vagy **jogszabályban megjelölt nap.**

Ez a jogbiztonság követelményét szolgálja, hiszen a jogalanyoknak lehetőséget kell adni, hogy az új jogszabály tartalmára fel tudjanak készülni! Ez azért is fontos, mert egy államban soha nem hivatkozhatunk arra, hogy nem tudtuk a jogszabályt. Minden cselekvésünket a jogi környezet alapján kell meghatároznunk!

Ez azt jelenti, hogy az adott államban, ahol tartózkodunk, minden tevékenységünknel, a hatályos jogszabályokat kell be tartanunk. Ha nem ezt tesszük, akkor valamilyen szankcióra kell számítanunk, és nem hivatkozhatunk arra, hogy mi nem tudtuk/ ismertük a jogszabályt!

a) Visszaható hatály tilalma

A jogalkotásról szóló törvény tiltja a visszamenőleges hatályt, és megfogalmazza, hogy jogszabály nem szabhat meg kötelezettségeket, illetve azt nem teheti terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat cselekményt jogellenessé a **hatálybalépését megelőző időre.**

A tanár az órán jelenlevő diákokat nem kérheti számon, hogy miért nem tanulták meg az általa kért verset, ha azt az előző órán nem adta fel.

Mivel a jogszabályok be nem tartása komoly szankciót irányozhat elő, ezért, a jogszabálynak mindig úgy kellene meghatároznia a hatálybalépés időpontját, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre az alkalmazására való felkészülésre.

b) ésszerű határidő elve

Ez az előírás további alapelvnek a működtetését követeli meg: nem csak a visszaható hatály tilalmazott, de a jogalanyoknak **ésszerű határidőt** is kell biztosítani, hogy a jogszabály új tartalmára fel tudjon készülni. A február 10-én hatályba lépő jogszabály pl. nem szüntethet meg több felsőfokú intézményt, melybe felvételi kérelmet lehet benyújtani! Igaz, hogy a kérelmet minden év február 15-ig lehet beadni. Igaz, hogy a felvételizőknek van még öt napjuk, hogy máshova adják be, de már nincs elég idejük, hogy az új felvételi cél kiválasztásra fel is készüljenek.

Például, Magyarországon törvényt hoztak arról 2012 decemberében, hogy 2013 márciusában minden kaszinót be kell zárni. Nyíregyházán az új kaszinót 2012 december 1-én nyitották meg. Ez nem sérti a jogbiztonságot? Az új kaszinó tulajdonosa, mikor a gazdasági terveket elkészítette a beruházásához, akkor, biztos, hogy nem 3 hónapra tervezett!

A jogalanyok: természetes személy, jogi személy, állam

A jogalanyok

A jogviszony fogalmán túl azt is tudnunk kell, kit tekinthetünk, jogalanynak, vagyis kik lehetnek az adott jogviszonynak az alanyai. Fontos ezt a kérdést tisztázni, hiszen attól, hogy valamit, vagy valakit létezőnek tekintünk, még nem biztos, hogy jogszabályok lehetőséget teremtenek neki jogokat gyakorolni. Érdekes probléma lehet, hogy pl. a kedvenc háziállatra hagyhatja-e valaki a vagyonát. (Ez az Egyesült Államokban már többször megtörtént!)

A jogalanya jogképes személyeket jelöli.

Természetes személy

A jogalanyok közül elsőnek a természetes személyekkel kell foglalkoznunk.

Természetes személyként az **embert** jelölik, az elnevezés onnan ered, hogy természetes úton jön létre, semmilyen további jogi lépésre nincs szükség, hogy a jogalanyiséga létezzen.

Jogképesség

A **jogképesség** lehetőséget teremt arra, hogy az ember, mint jogalany, jogviszony alanya legyen. Itt érdemes megjegyezni, a biológiai létezés, még nem jelenti a magyar jog szerint, hogy automatikusan jogok, kötelezettségek alanyává váljon valaki. Ezért elképzelhetetlen hazánkban, hogy az örökhagyó kedves macskájára vagy kutyájára hagyja az örökségét. Az állatok jogalanyiságáról komoly vita folyik az egyes államokban. Magyarországon az állatkínzás bűncselekménnyé nyilvánításával, az állatok, ha nem is jogalanyokká, de egy bűncselekmény sértettjévé válhattak.

Az emberi létezés egy lehetőség, hogy a hatályos jogrendszer szerint alanyi jogosultságokkal rendelkezünk, és jogi kötelezettségek terheljenek. A jogalanyoknak ezt a sajátosságát nevezik **jogképességnek**.

A jogalanyiség, a jogképesség önmagában még nem konkrét jogosultság, hanem a konkrét alanyi jogok vagy kötelezettségek elvont, gyakran további föltételektől függő lehetősége, a konkrét jogviszonyokban való részvétel általános érvényű, jogilag elismert és jogilag biztosított előfeltétele.

Az adott állam jogrendszerétől függ, hogy az emberek bizonyos köre vagy összessége lehet jogalany, vagyis az adott társadalmi berendezkedés szabályozza, hogy az emberek milyen körére terjed ki a jogképesség. A római jog szerint a legtöbb joggal a született római polgár bírt. Szent Pál több évig perben állt Rómával, hogy apja révén a római polgárokat megillető pallos

általi halált kaphassa, szemben Szent Péterrel, akit „csak” a vadállatok elé vetettek, ugyan azért a bűncselekményért!

A modern jogrendszerekben a jogképesség általános és egyenlő: minden személyt azonos módon illet meg. A jogképesség általánosságán és egyenlőségén nem változtat, ha bizonyos, konkrét alanyi jogok megszerzéséhez vagy kötelezettségek vállalásához (például termőföld vásárlása) további föltételekre van szükség. (Magyarországon termőföldet, csakis magyar állampolgár szerezhethet, vagy a földben talált kincs tulajdonjoga a magyar államot illeti meg, a találót csakis találói díj.)

A Polgári Törvénykönyv szerint, „Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis. A jogképesség, az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg.” (Ptk. 2:2 §)

Vitatott lehet, a jogképesség kezdete, hiszen az emberi élet keletkezése egyértelműen a fogantatással kezdődik. De a jog számára ez komoly kérdéseket is felvet. A magzat léte még nem önálló, ennek kezdete is bizonytalan. Így a jog racionális indokok alapján, csak akkor vesz tudomást a magzatról, ha meg is születik.

A fogantatás és születés közötti időszak csak is akkor vehető figyelembe, ha megszületik az ember. Ez egy függő jogi helyzetet teremt, így el kell ismerni a magzat jogképességét, de csak akkor, ha világra jött.

Megszületése után a fogantatása időpontjára tekintettel válik valaki jogképesé. Ez abban az esetben releváns, ha valaki magzati korában lenne örökös, vagy egyéb jogot szerezhethetne. A magzati létezése idején keletkezett jogosultságot csak abban az esetben szerezhetheti meg az ember, ha megszületik. Ha véletlenül nem születik meg akkor úgy kell tekinteni, mintha nem is élt volna!

Természetesen nagyon fontos a fogantatás időpontja, de egyben nagyon bizonytalan időpont is, hiszen kevesen tudják pontosan megjelölni ezt a dátumot!

„A fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni; bizonyítani lehet, hogy a fogamzás korábbi vagy későbbi időpontban történt. A születés napja a határidőbe beleszámít.” (PTK. 2.2 § (2))

A természetes személy jogképessége a haláláig tart. Jog szempontjából releváns lesz a halotti anyakönyvi kivonat dátuma, melyben hivatalos adatként szerepel a halál időpontja.

Ha valaki eltűnt, akkor még az nem jelenti automatikusan a jogképességének végét is. Ebben az esetben a hozzátartozóknak lehetőségük van, hogy bíróság előtt, egy nem peres eljárás keretében az eltűnt személyt holtta nyilvánítottassák. Ehhez bizonyítaniuk kell, 5 év eltelt anélkül, hogy életben létére utaló jelet adott volna az illető magáról.

Cselekvőképesség

Láthattuk, hogy a jogképesség csakis egy **passzív** lehetőség, a konkrét joghatást kiváltó cselekményekhez több kell. A cselekvőképesség alapján a természetes személy jognyilatkozatot tehet és kötelezettséget vállalhat. Ehhez már nem elég a létezés, a cselekvőképes személynek mindenképpen tudnia kell valahogy a külvilággal **kommunikálni**, hogy tudjon jognyilatkozatot tenni. A tudatának át is kell fognia a nyilatkozata tartalmát, következményeit, ehhez pedig megfelelő **tudati állapotra van** szükséges.

Így a jogalanyok cselekvőképessége nem automatikus: megkülönböztetünk cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképes jogalanyokat.

Cselekvőképtelen, aki semmilyen jognyilatkozatot nem tehet, és semmilyen kötelezettséget nem vállalhat. Az ilyen személy mindenféle nyilatkozata semmis, ami azt jelenti, hogy a meg tett nyilatkozathoz semmilyen joghatás nem fűződhet. Cselekvőképtelenek **életkor** alapján a **14 év alattiak**, illetve **tudati állapot** alapján, akiket a bíróság **cselekvőképességet kizáró**

gondnokság alá helyezett. Az ilyen személyek helyett gyermekkor esetén a **törvényes képviselő** vagy **gyám**, a nagykorú esetén a **gondnok** jár el.

A **korlátozottan cselekvőképes** személy bizonyos esetekben saját maga járhat el. Így személyesen köthet házasságot, (de kiskorúság esetén csak 16 évtől) tehet végrendeletet (csakis közjegyző előtt), mindennapi szerződéseket köthet (vagyis boltban vásárolhat). Saját jogán szerzett, munkaviszonyból származó jövedelmével maga rendelkezhet. Ilyen személyek a 14 és 18 év közöttiek, illetve akiket a bíróság **cselekvőképességet korlátozó gondnokság** alá helyezett.

Magyarországon **cselekvőképes** az a személy, aki a **18.** életévét betöltötte, és **tiszta tudattal** rendelkezik. Az ilyen személy saját nevében tud mindenféle jognyilatkozatot megtenni, illetve kötelezettséget vállalni. Jogában áll maga helyett képviselőt meghatalmazni.

A cselekvőképes személynek saját jognyilatkozatát be kell tartania, nagyon kevés kimentési okra tud hivatkozni, ha ezen változtatni akar.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a sokszor problémát jelentő, alkoholos állapotra nem lehet hivatkozni. Vagyis a részegen tett nyilatkozatunkat nem lehet később semmissé tenni, arra hivatkozva, hogy nem tudtuk mit teszünk! Az alkohol fogyasztása mindig **önhibának** minősül a jog szférájában!

Jogi személy

A jogviszonyok alanya lehet a természetes személyeken túl a jogi személy is. A kifejezés alapján sokan nem tudják, hogy mit is kell alatta érteni. Az elnevezés arra utal, hogy a természetes személy, vagyis az ember jogalanyiségéhez nem kell, más, csak megszületni.

A jogi személy azonban nem természetes úton jön létre, az állam egy nem létező „valamit” ruház fel jogokkal, és kötelezettségekkel. Ez a jogalany, csakis állami döntések által válik létezővé!

Így már érthető az elnevezés alapján tett különbség: természetes személy- jogi személy.

A jogi személy léte mindig attól az állami szabályozástól függ, amelyik elismeri. Ez azt is jelenti, hogy az egyes államok eltérő elnevezésű jogi személyeket ismernek el. Így a német társaságok között találhatunk „csendes társaságot”, illetve Angliában alapíthatunk partnershipet is.

Az adott állam által elismert jogi személyt mindazok a jogok, illetve kötelezettségek megilletik, melyek a természetes személy. Itt csak nagyon kevés kivételt találunk: azok a jogok, kötelezettségek nem illetik meg, melyek kifejezetten csakis az emberhez tapadnak. Így a jogi személyek házasságot nem köthetnek, vagy apaság vélelme iránt pert nem indíthatnak, örökbe sem fogadhatnak, tartásdíjat nem fizethetnek, de pl. jó hírnevük megsértése esetén perelhetnek.

A jogi személyeket csoportosíthatjuk aszerint, hogy végeznek-e üzletszerű tevékenységet vagy sem.

Profitorientált jogi személy a gazdasági társaság, szövetkezet, egyesülés, míg **nonprofit** szervezetnek minősül az alapítvány és az egyesület.

Fontos hangsúlyozni, hogy a jogi személy mindig célhoz kötött, állami elismeréssel jöhet csakis létre. Az egyes jogi személyeknél mindig vizsgálni kell létrejöttének célját, ez a cél mindig meg kell, hogy feleljen az adott állami berendezkedés alkotmányos céljainak.

Nézzük meg milyen minimális feltételek kellenek ahhoz, hogy egy állam elismerje a jogi személy jogalanyiségát:

Elkülönült név: Minden jogi személy, olyan névvel, kell, hogy rendelkezzen, mely a többi jogi személytől egyértelműen megkülönbözteti. Itt mivel „egy nem létező valamit” ruházunk

fel jogokkal és kötelezettségekkel, nagyon fontos, hogy ne lehessen összekeverni az alanyokat! Érthető, hogy pl. a jól bevált márkanevek után nem lehet megtévesztően kihasználni az új jogalanyok a név, húzó erejét. Így, egy üdítő ital kereskedelemmel foglalkozó cég esetén nem lehet Coca Cola kft-ét alapítani.

Elkülönült vagyon: A jogi személyek esetében nagyon fontos az elkülönült vagyon léte, hiszen ez garantálhatja, hogy önállóan tudjon jognyilatkozatot tenni és kötelezettséget vállalni. Ennek a vagyonnak az alapítók vagyonától élesen el kell válnia, hiszen ez adhatja az önálló vagyoni felelősségnek az alapját. Ez a vagyon állhat pénzbeli és nem pénzbeli részekből. A nem pénzbeli vagyon elnevezése az **apport**. Az állam azt is meghatározhatja, mennyi az a minimum tőke, mellyel az adott jogi személy alapítható. Ez korlátolt felelősségű társaság (Kft.) esetén minimum 3 millió forint, zártkörűen működő részvénytársaság esetében 5 millió forint nyilvánosan működő esetén 20 millió forint.

Önálló képviselő: Jogi személy esetében, mivel nincs szája illetve önálló tudata, hogy jognyilatkozatot tegyen vagy kötelezettséget vállaljon, mindenképpen szükséges egy képviselőként kijelölt természetes személy. Ilyen értelemben a jogi személynek nincs önálló cselekvőképessége sem. A jogi személy képviselője a vezető tisztviselő lesz, aki a jogi személy általános ügyeit intézi, személyét a jogi személy mindenkor alapítói/tulajdonosai határozzák meg.

Tevékenységi kör: Minden jogi személy esetén fontos megjelölni, hogy milyen feladatokra, milyen tevékenységi körrel, vagy milyen céllal jön létre. A jogszabály kevés korlátot állíthat fel: a tevékenység nem irányulhat alkotmányellenes célra.

A gazdasági társaságoknál a TEÁOR (Gazdasági Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere) adja meg azt a listát, melyből kiválaszthatják, hogy milyen tevékenységet folytassanak. Ez a lista egy 4 számjegyű álló kódot tartalmaz, és egy pontos tevékenység megjelölést.

Láthatjuk, hogy a jogi személy léte az állami elismeréstől függ, ezért a jogi személy nem automatikusan jön létre. A felsorolt feltételek megléte után az állam megfelelő szervei nyilvántartásba veszik.

A gazdasági társaságok esetében a **cégbíró**ság fogja **bejegyezni** a cégnyilvántartásba az ilyen jogi személyeket, míg a nonprofit, vagy civil szervezeteket a területileg illetékes **járásbíró**ság veszi **nyilvántartásba**.

Az Állam, mint jogalany

A jogalanyok bemutatását talán az állammal, mint jogalanyal kellett volna kezdeni, hiszen, mind a természetes személy, mind a jogi személy, az állam jogszabályai által nyerhetik el jogalanyiságukat.

Akkor beszélhetünk államról, ha létrejön egy jól körülhatárolható területen, az ott élő népesség életét irányító legfőbb hatalmi szervezet. Ezt szuverénnek/ legfőbb hatalomnak nevezzük. A szuverén fog dönteni az állam életében mindenről: eldönti, kit tekint tagjának (állampolgárság), aki teljes joggal részt vehetnek az állam életében. Eldönti a jogalkotás során, milyen szabályok szerint kell az adott területen élni.

Az államot, mint jogalanyt, Janus arcúként, szokták jellemezni. Ez abból adódik, hogy az állam kétféleképpen viselkedhet egy jogviszonyban.

Az állam szuverénként, perelhetetlen, vagyis mint a legfőbb joghatóság, elsődleges jogalanyiságát saját maga keletkezteti. Ez pedig a közjogi jogviszony részeként megkérdőjelezhetetlen.

Az állam azonban más jogalanyokkal együtt magánjogi jogviszony résztvevője is lehet. Ebben az esetben úgy kell, hogy viselkedjen, mint bármely más jogalany. Ugyanazok a jogok illetik meg, ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint a többi jogi személyt. Ilyen helyzetben találja magát az állam, mikor pl. az autópálya építés során magánszemélyektől kisajátítással szerez meg ingatlanokat.

2. fejezet: A szerződés fogalma, szerződésekre vonatkozó alapelvek

Ebben a fejezetben az üzleti élet alapvető mozgatóiról, a szerződésekről lesz szó. Az életünk minden területén beleütközünk a szerződésekre.

Ha például egy új számítógépes programot letöltünk, akkor is el kell fogadnunk a szerződés általános feltételeit.

Ha a megvásárolt cipő egy hét alatt kilyukad, akkor hibás teljesítés alapján követelhetjük a cipő kijavítását, vagy cseréjét.

Ha az ingatlanunkat nagyobbra akarjuk cserélni, vagy eladni, akkor ingatlan adásvételére vonatkozó szerződést kell kötnünk.

Egy cég, mely jogi személy, csakis szerződéseken keresztül tudja megvalósítani alapvető célját a profitszerzést.

Így a szerződésekre vonatkozó alapelvek, fogalmak egész életünket átszövik.

A szerződésre akár úgy is tekinthetünk, mint a szerződésben szereplő felek által hozott olyan szabály, mely a feleket kötelezi, és a megállapodás alapján meghatározott jogokat biztosít nekik. Ebben az értelemben a felek magánautonómiáját, önkéntes alávetés alapján úgy szabályozza, mint a társadalom szintjén a jogviszonyokat a jogszabály!

A szerződés általában két fél **kölcsönös, egybehangzó akaratnyilatkozata**, mely valamilyen joghatás kiváltására alkalmas. Így a szerződés létrejöttéhez nem kell egyéb csakis egy konszenzus, vagyis a **megállapodás**. Fő szabály szerint nem szükséges a dolog átadása, vagy más további cselekmény.

A megállapodás azt jelenti, hogy a felek mindenben megegyeztek, saját belátásuk szerint minden olyan lényeges kérdésre kitértek, mely valamelyik félnek fontosnak minősül, és ezekben a kérdésekben közös álláspontot alakítottak ki.

A fenti fogalom is mutatja, hogy a felek saját autonómiájuk keretén belül szabadon dönthetnek arról kívül, milyen tartalommal, milyen feltételekkel kötnek szerződést.

A magyar szabályozás igen tágra értelmezi a **szerződési szabadság alapelvét!** A jogszabály előírhat ugyan kötelező elemeket, melyektől a felek nem térhetnek el (ilyen lehet például a fegyvervásárlás korlátozása, mely engedélyhez köti a fegyvervásárlást, vagy a kiskorúval kötött ingatlan adásvételnél, a szerződés létrejöttét a gyámhatóság engedélyéhez köti a jogszabály)

„A felek szabadon köthetnek szerződést, és szabadon választhatják meg a másik szerződő felet.

(2) A felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknél a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akaratú eltérhetnek, ha a törvény az eltérést nem tiltja.” (Ptk.6:59. §)

Így a szerződési szabadság négy területre terjedhet ki:

1. **szerződéskötési szabadság:** szabadon dönthetnek a felek arról, hogy egyáltalán kívánnak-e szerződést kötni,

2. **partnerválasztás szabadsága:** a felek szabadon határozhatják meg, hogy kivel kívánnak szerződést kötni.
3. **szerződési típuszabadság:** szabadon választhatnak, hogy milyen típusú szerződést kötnek meg,
4. **diszpozitivitás elve** alapján abban is szabadon dönthetnek, hogy milyen tartalommal töltik meg a választott szerződési formát.

Akár több fajta szerződési elemet is vegyíthetnek. (pl. ajándékozással vegyes adásvételről beszélünk, ha a vételár meghatározásánál a feleket nem egyértelműen a haszonszerzés, hanem az ajándékozás szándéka is vezette, vagyis a vételár nagyon alacsonynak tűnik)

A szerződési szabadság elvén túl további alapelveket is találhatunk, melyek ebben a témakörben érvényesek lehetnek.

Ilyen elv a **visszterhesség vélelme**: „*A szerződéssel kikötött szolgáltatásért - ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik - ellenszolgáltatás jár.*” (6.61.§)

A szerződések főszabály szerint nem ingyenesek, hanem visszterhesek, vagyis az egyik fél által teljesítendő szolgáltatásért ellenszolgáltatás jár. Ennek az ellenszolgáltatásnak a szolgáltatás szempontjából közel azonos súlyúnak kell lennie!

Ebben az esetben azt jelenti az elv, a jog azzal a „feltételezéssel” él, hogy a szerződésben vállalt szolgáltatásért a másik fél mindig kap valamilyen ellenszolgáltatást.

A **vélelem**, egy gyakran használt jogi kifejezés, mely alapján a jogszabály sokszor megtörtént tényből általánosít, és hoz egy bizonyos előfeltevést. Leginkább a családjog alkalmazza ezt a jogintézményt, de a polgári jogban is találhatunk vélelmeket.

A korábban láthattuk, hogy a jogképesség fogalmánál a törvény állít fel egy vélelmet, mikor kimondja, hogy a jogképesség kezdetét jelentő fogantatás időpontját a születéstől visszafelé számított 300. naptól kezdődően kell számítani.

Például nagy a valószínűsége, hogy egy megszületett gyermek apjának, az édesanyja férjét kell tekinteni. Így hazánkban a születési anyakönyvbe anélkül kerül be a férj neve apaként, hogy erről az anyát megkérdeznék. Természetesen, ha a konkrét esetben ez nem így van, akkor a feleknek joguk van a vélelmet megdönteni, vagyis bebizonyítani, hogy a konkrét esetben nem lehet szó, általánosításról. (apaság vélelmének megdöntése)

A gazdasági jog szabályaiban is találunk ilyen jogintézményt. Ez a **kézbesítési vélelem**, mely a hivatalos iratok ügyfélhez való eljutását feltételezi. A szabály megalkotásával az eljárási törvények az eljárások elhúzódtását kívánták megakadályozni.

A kézbesítési vélelem olyan jogi feltevés, mely bizonyos körülmények esetén, a postai úton megküldött hatósági iratok kézbesítését megtörténtnek veszi, függetlenül attól, hogy az a valóságban megtörtént-e, vagy sem.

Jelentősége abban áll, hogy a hatóságok az írásban közölt döntéseiket hivatalos iratban kézbesíteni kötelesek. Korábban az érdekelttel szemben addig nem állt be a jogerő, míg a hatóság által meghozott határozatot nem vette át. Ezért sokan nem vettek az iratról tudomást, úgy, hogy megtagadták az átvételt, vagy a postai értesítő felhívására kétszer nem vették át az iratot.

Így, az irat a hatósághoz "nem kereste" jelzéssel érkezett vissza. A kézbesítési vélelem alapján, - az ellenkező bizonyításig - úgy kell tekinteni, hogy az iratot a postai kézbesítés második tényleges megkísérlésének napját követő 5. munkanapon kézbesítettnek kell tekinteni, vagyis az ügyfél tudta nélkül is beállhat a jogerő. Ebben az esetben a kézbesítési vélelmet lehet megdönteni, vagyis azt bizonyítani, hogy a fél nem volt abban a helyzetben, hogy átvegye az iratot, és így az abban foglaltakról tudomást szerezzen.

2. A szerződések esetében további alapelv az **együttműködési és tájékoztatási kötelezettség elve**, mely a szerződés létrejöttétől a teljesítésig kell, hogy terjedjen.

„(1) A felek kötelesek a szerződéskötési tárgyalások alatt, a szerződés megkötésénél, fennállása alatt és megszüntetése során együttműködni és tájékoztatni egymást a szerződést érintő lényeges körülményekről.

(2) A fél nem hivatkozhat a tájékoztatási kötelezettség megsértésére olyan jogokkal, tényekkel és adatokkal kapcsolatban, amelyeket ismert, vagy közhiteles nyilvántartásból vagy más forrásból ismernie kellett.” (6.62.§)

Az együttműködési kötelezettség tartalmát nem lehetséges pontosan meghatározni, mindig az adott helyzettől és szerződéstől függ, hogy mi tartozik bele. Legfontosabb eleme a tájékoztatás, mely ki kell, hogy terjedjen a szerződés szempontjából lényeges minden lényeges elemre. Egy ingatlan adásvételénél nem lényeges körülmény, hogy a szomszédban lakó idős hölgy özvegy, de az talán igen, hogy 25 macskát tart. (Bár egy hasonló macska szerető vevő jelölt esetében ez lehet, hogy előny, szőrallergiás vevő jelölt esetén hátrányt is jelenthet!)

3. A **reális teljesítés elve** alapján egy szerződés csak akkor jön létre, ha a szerződés megkötésekor a felek megállapodnak, vagyis a felek kölcsönösen elfogadják a szerződésben foglaltakat. Az egyik oldalon szereplő szolgáltatás, megfelelő ellenszolgáltatásért történik! A szolgáltatásnak és az ellenszolgáltatásnak mellérendelt jogviszonyból kell származnia, és közel azonos súllyal kell bírnia. Ezért a felek a szerződéskötés folyamatában csak is olyan feltételeket állíthatnak fel és fogadhatnak el, melyek reálisan vállalhatók. Így a „lehoznám Neked a csillagot az égről!” kötelezettségvállalás, nem lehet semmilyen szerződés tartalmi eleme. A Holdon sem lehetne területeket értékesíteni, mert nem lehet ténylegesen birtokba adni a megvásárolt parcellákat.(Arról nem is beszélve, hogy kinek lehet tulajdonjoga a Hold területén!)

Nem lehet minden áron bevállalni valamilyen tevékenység elvégzését, csak azért, hogy a szerződést velem kössék meg. Aztán majd lesz, ahogy lesz! („Majd kiforogja magát...” felkiáltással!)

4. **Pacta sunt servanda** (a megkötött megállapodásokat teljesíteni kell) elve: Egy régi, kánonjogból eredeztethető alapelv, mely szerint, ha egy szerződést a helyben szokásos módon megkötöttek, akkor azt már nem lehet nem létezőnek tekinteni. Jól meg kell tehát fontolni, mikor mondom rá, hogy rendben, vagy mire adom a kezem, vagy mikor isszuk meg az áldomást. A helyben szokásos szerződéskötési forma megerősíti a szerződést, nincs lehetőség kitáncolni a vállalt szerződési kötelezettség alól! Sok helyen az írásbeliség hiánya nem akadályozta meg, hogy a felek olyan szerződéseket kössenek, melyeknek a teljesítését később ne tudták volna számon kérni a másik féltől. Így egy szerződés megkötése után kifizetett áldomás olyan komoly „pecsétet” jelentett a felek életében, hogy a szerződés nem teljesítése fel sem merült. Az adott szó kötelező ereje a kereskedelmi életben igen fontos volt a szerződő fél életében. Így meg sem engedhette, hogy szószegő legyen, mert a későbbiekben nem tudott volna szerződést kötni.

3. A szerződés létrejötte

Kiinduló pontunk az volt, hogy a szerződés két fél egybehangzó akaratnyilatkozata alapján jön létre. Ezt az egybehangzó akaratnyilatkozatot hívjuk **konszenzusnak**.

A konszenzusnak a lényeges és a bármelyik fél által lényegesnek minősített kérdésekre kell kiterjednie.

Az a kérdés tekintendő „**lényegesnek minősítettnek**”, amely nélkül a fél egyértelműen nem kívánja megkötni a szerződést. Az ellenszolgáltatásban való megállapodás mindig lényegesnek kell tekintenünk, a nélkül a szerződés nem jön létre.

Van azonban olyan eset, amikor a felek látszólag nem állapodnak meg az ellenszolgáltatásban.

„Ha a szerződés létrejött, de a felek az ellenszolgáltatás mértékét nem határozták meg egyértelműen, vagy ellenszolgáltatásként piaci árat kötöttek ki, a teljesítési helynek megfelelő piacon a teljesítési időben kialakult középárat kell megfizetni.” (Ptk. 6:63. § (3))

A felek a tartalom szempontjából igen tág keretek között mozoghatnak. Vannak azonban olyan tartalmak, melyeket kötelezően megkövetelhet jogszabály. A jogszabály által kötelezően (vagyis kógensen, eltérést nem engedő módon) meghatározott szerződési tartalom a szerződés részévé válik, akkor is, ha arról a felek nem, vagy eltérően rendelkeztek! (Ilyen elem lehet a munkaszerződésben a munkabérre vonatkozó megállapodás: Mivel ma Magyarországon minimálbér van meghatározva, a felek a munkaszerződés során bármilyen tartalommal rendezik a munkabér kérdését, az el kell, hogy érje a bérminimumot.)

Sokszor a tartós üzleti kapcsolatokban álló felek csak utalnak a közöttük már kialakult szokásra és gyakorlatra, vagy egyszerűen szerződési rendelkezés nélkül is rendszeresen követnek egy gyakorlatot. *„A szerződés tartalmává válik minden szokás, amelynek alkalmazásában a felek korábbi üzleti kapcsolatukban megegyeztek és minden gyakorlat, amelyet egymás között kialakítottak. A szerződés tartalmává válik továbbá minden az adott üzletágban a hasonló jellegű szerződés alanyai által széles körben ismert és rendszeresen alkalmazott szokás, kivéve, ha annak alkalmazása a felek között – korábbi kapcsolatukra is figyelemmel – indokolatlan volna.”* Ptk. 6:63. § (5) bekezdés

Oldaltörés

A „gyakorlat” az, amit a felek az egymás közötti viszonyukban alakítottak ki, míg a „szokás” lehet a felek közötti is, és lehet olyan is, ami tőlük függetlenül alakult ki az adott üzletágban. Jó példa erre a nemzetközi kereskedelmi gyakorlatban alkalmazott 3 betűből álló incoterms fogalma, mely az egész világon ugyanazon tartalommal szabályozza a felek felelőségi szabályait.¹

Az egybehangzó akaratnyilatkozat kialakítása mindig az egyik fél ajánlatával kezdődik.

Az **ajánlat** a szerződés megkötésére vonatkozó szándékot egyértelműen kifejező jognyilatkozat, mely a lényeges kérdésekre terjed ki. Ehhez a jognyilatkozathoz az ajánlattevő kötve van.

Az **ajánlattevő kötöttségének** idejét maga határozza meg. Erre az ajánlatra a másik félnek kell valamilyen nyilatkozatot tenni.

Ha az ajánlatot teljes mértékben elfogadja, akkor az **elfogadó nyilatkozattal** létre is jön a szerződés.

Hallgatással főszabály szerint nem jöhet létre szerződés, csak ha a felek ebben a módon, előzetesen megegyeztek.

Ha az ajánlatot nem, vagy csak módosítva tudja elfogadni a másik fél, akkor az ajánlatra adott választ kell új ajánlatnak tekinteni, amire a másik félnek kell nyilatkoznia.

Ha a felek egy helyiségben vannak jelen, így a kinyilatkoztatott ajánlatra azonnal tudnak érdemben reagálni, akkor a szerződés azonnal létrejön, amikor az egybehangzó akaratnyilatkozat megtörtént.

Az üzleti életben általában a felek nincsenek, egyszerre egy időben jelen, ilyenkor az egyik fél által megtett ajánlatra nem áll módjában a másik félnek azonnal nyilatkoznia. Itt van leginkább jelentősége a korábban már említett **ajánlati kötöttségnek**. Ebben az időben az ajánlattevő ajánlatát nem vonhatja vissza, illetve nem módosíthatja.

A szerződés többféle formában lehet kötni: **szóban, írásban, ráutaló magatartással, illetve elektronikus úton.**

A nyilatkozatok értelmezési, tartalmi kérdései miatt, célszerű lenne minden szerződést írásba foglalni. A szerződést azonban, csak akkor kell írásban megkötni, ha azt a jogszabály előírja, vagy a felek ezt a formát választják. Bár, az is sokszor megtörténik, hogy a szóban megkötött szerződést utóbb az egyik fél írásba foglalja és a másik félnek megküldi. Ebben az esetben, ha a szóbeli megállapodástól eltér az írásbeli szöveg tartalma, akkor válik az új tartalom a szerződés részévé, ha az eltérés (kiegészítés, módosítás) lényegesnek nem minősülő kérdésekre vonatkozik, és a másik fél késedelem nélkül nem tiltakozik ellene [6:67. § (3) bekezdés].

Az írásbeli szerződést közokirat, vagy magánokirat formában lehet megkötni.

„(1) A **közokirat** olyan papír alapú vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül, a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő módon állított ki. ... ellenkező bizonyításáig valódinak kell tekinteni, a bíróság azonban az okirat kiállítóját hivatalból is felhívhatja nyilatkozattételre az okirat valódisága tekintetében.

(3) A közokirat **teljes bizonyító erővel** bizonyítja

- a) hogy a kiállító a benne foglalt intézkedést megtette vagy határozatot a benne foglalt tartalommal meghozta,
- b) a közokirattal tanúsított adatok és tények valóságát,
- c) a közokiratban foglalt nyilatkozat megtételét, annak idejét és módját.” (Polgári Perrendtartás.323.§)

A **magánokirat** lehet teljes bizonyító erejű vagy egyszerű magánokirat.

„(1) Teljes bizonyító erejű a magánokirat, ha

a) a kiállító az okiratot saját kezűleg írta és aláírta,

b) * két tanú igazolja, hogy az okirat aláírója a részben vagy egészben nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásának ismerte el; igazolásként az okiratot mindkét tanú aláírja, továbbá az okiraton a tanúk nevét és lakóhelyét - ennek hiányában tartózkodási helyét - olvashatóan is fel kell tüntetni,

c) az okirat aláírójának aláírását vagy kézjegyet az okiraton bíró vagy közjegyző hitelesíti,

d) az okiratot a jogi személy képviselőjére jogosult személy a rá vonatkozó szabályok szerint megfelelően aláírja,

e) * ügyvéd vagy kamarai jogtanácsos az általa készített okirat szabályszerű ellenjegyzésével bizonyítja, hogy az okirat aláírója a más által írt okiratot előtte írta alá vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el,

f) az elektronikus okiraton az aláíró a minősített vagy minősített tanúsítványon alapuló fokozott biztonságú elektronikus aláírását vagy bélyegzőjét helyezte el, és - amennyiben jogszabály úgy rendelkezik - azon időbélyegzőt helyez el,

g) az elektronikus okiratot az aláíró a Kormány rendeletében meghatározott azonosításra visszavezetett dokumentumhitelesítés szolgáltatással hitelesíti,” (Polgári Perrendtartás 325§)

Ha egy okirat nem tartalmazza azokat a feltételeket, melyek közokirattá vagy teljes bizonyító erejű magánokirattá tennék, akkor **egyszerű okiratnak** minősül. Ebben az esetben a bíróság a bizonyítás általános szabályai szerint a tárgyalás és a bizonyítás összes adatának figyelembevételével, mint egy általános bizonyítási eszközt használja fel.

Ráutaló magatartás tartalmi elemei

A szerződés létrejöhet úgy is, hogy a felek között nincs párbeszéd, sőt nem is találkoznak. Mégis egy egyértelmű ajánlatra adott egyértelmű elfogadó nyilatkozat létrehozza a szerződést.

Ebben az esetben a szerződés ráutaló magatartással jön létre. Itt nem a felek nyilatkozatai, hanem a felek meghatározott cselekvése/ egyértelmű magatartása hozza létre a szerződést.

Amikor egy bevásárló központban szeretnék vásárolni, akkor köztem és a megvásárolni kívánt dolog tulajdonosa között semmilyen párbeszéd nem hangzik el. Sem az eladó, sem a vevő nem nyilatkozik eladási, illetve vételi szándékáról. Itt a felek cselekvése vezet el ahhoz, hogy a szerződés létrejön. Amikor a vásárló bemegy az áruházba és a kosarat a kezébe veszi, ezzel egyértelműen jelzi a vételi szándékát, az eladó, azzal, hogy a termékeit a polcokra kihelyezi árral ellátva, meghatározza eladási szándékát. Így, amikor a potenciális vevő, a kihelyezett terméket a polcról levéve belehelyezi a kosarába, létrejött a szerződés.

Mivel a ráutaló magatartásnál a felek között nincs semmilyen kommunikáció, ezért a felek között csak akkor hozhat létre szerződést, ha a kinyilvánított magatartás olyan akaratot vagy szándékot közvetít, amely a másik fél számára az általános élettapasztalat alapján kétségtelenül felismerhető. Így a tömegközlekedési eszközre felszállva, a menetjegy érvényesítésével, anélkül jön létre az utazási szerződés, hogy a sofőrrel személyesen egyeztetném utazásom végcélját.

A postán a levélfeladása egyszerűen úgy történik, hogy a postai dolgozó a borítékra írt cím segítségével a levél nagysága, illetve címe alapján kiszámolja a fizetendő összeget. Az összeg kifizetésével létre is jött a szerződés.

Fontos megjegyezni, hogy ráutaló magatartásnál nem akkor jön létre a szerződés, amikor a pénztárhoz viszem és kifizetem, hanem korábban, mikor a kosárba helyezem a terméket.

Ezért, van jogunk ragaszkodni mindig ahhoz a feltételhez, árhoz, mely a termék kiválasztását eldöntötte, és ne fogadjuk el azt a sokszor felhozott kifogást, hogy a termék nem annyiba kerül, mint ami a kiírásban szerepel, hanem annyiba, amennyibe a pénztárgépben szerepel!

A modern kor informatikai kihívásaira tekintettel az új Polgári Törvénykönyv már szabályozza az **elektronikus úton** való szerződéskötést.

„6:82. § [Tájékoztatás elektronikus úton történő szerződéskötés esetén]

(1) Elektronikus úton történő szerződéskötés esetén az elektronikus utat biztosító fél köteles a szerződéskötésre vonatkozó jognyilatkozatának megtételét megelőzően a másik felet tájékoztatni

a) a szerződéskötés technikai lépéseiről;

b) arról, hogy a megkötendő szerződés, írásba foglalt szerződésnek minősül-e, az elektronikus utat biztosító fél rögzíti-e a szerződést, továbbá, hogy a szerződés utóbb hozzáférhető lesz-e;

c) azokról az eszközökről, amelyek az adatok elektronikus rögzítése során felmerülő hibák azonosítását és kijavítását a szerződési jognyilatkozat megtételét megelőzően biztosítják;

d) a szerződés nyelvéről; és

e) ha ilyen létezik, arról a szolgáltatási tevékenységre vonatkozó magatartási kódexről és annak elektronikus hozzáférhetőségéről, amelyet az elektronikus utat biztosító fél magára nézve kötelezőnek ismer el.

(2) Az elektronikus utat biztosító fél köteles az általános szerződési feltételeit olyan módon hozzáférhetővé tenni, amely lehetővé teszi a másik fél számára, hogy tárolja és előhívja azokat.”

Az elektronikusan kötött szerződések száma a közeljövőben jelentősen fog emelkedni. A törvény a fogyasztók védelme érdekében nem enged eltérést ezektől a szabályoktól. Csak azokat a szerződéseket tekintjük elektronikus úton kötöttnek, melyek kizárólag „kattintásokkal”, online jönnek létre. Így nem tekintjük ilyen szerződésnek az elektronikus levelezés vagy egyéb kommunikációs csatorna, (pl. sms) útján kötött szerződés.

Az elektronikus utat biztosító fél köteles a másik fél szerződéses nyilatkozatának megérkezését elektronikus úton késedelem nélkül visszaigazolni. Ez arra az esetre vonatkozik, ha például egy honlapon keresztül rendelünk valamit, mivel ez esetben az elektronikus utat a honlap üzemeltetője biztosítja. Ilyenkor a honlap üzemeltetője azonnal köteles visszaigazolni a megrendelést.

A versenytárgyalás

A szerződés létrejöttének időbeliségénél eddig beszéltünk az egyidejű, illetve a távollévő felek közötti szerződéskötésről.

Új megoldásként kerül be a **versenyeztetési eljárással** kötött szerződés szabályozása: „(1) Ha a fél olyan ajánlati felhívást tesz, amelyben több személytől kéri ajánlat benyújtását, azzal, hogy a beérkezett ajánlatok közül a felhívásban foglaltaknak megfelelő, legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel köti meg a szerződést, a felhívást tevő felet szerződéskötési kötelezettség terheli.” (Ptk. 6.74§(1))

Ilyen típusú eljárásokkal leginkább a közbeszerzési törvényben vagy a koncessziós törvényben találkozhatunk, ennek az eljárásnak a célja a legkedvezőbb ajánlattevővel való szerződés megkötése.

Ebben az eljárásban 3 időbeli szakaszt különböztetünk meg.

Az első szakaszban ajánlattételre hívnak fel vállalkozókat, hogy meghatározott határidőn belül, a kiadott pályázati koordináták szerint tegyék meg saját szerződési ajánlataikat (tendereztetés). Ez a felhívás szerződéskötési kötelezettség vállalását jelenti.

A felhívásra különböző ajánlatok érkezhettek be, melyek közül a másik félnek joga van a számára legkedvezőbb ajánlatot kiválasztani. Ezt tekintjük a második szakasznak.

Oldaltörés

Harmadik szakaszban a legkedvezőbb ajánlattétel elfogadásával jön létre a szerződés.

Ha a pályázat kiírója- anélkül, hogy ezt a lehetőséget előre kikötötte volna - mégsem köti meg a szerződést a legkedvezőbb ajánlatot tevővel, akkor a legkedvezőbb ajánlattevő a bíróságtól kérheti a szerződés létrehozását a pályázat kiírása szerint.

Az egybehangzó akaratnyilatkozat kialakításakor a felek közösen dolgozzák ki a megállapodásuk tartalmát. De vannak olyan esetek, melyek eltérnek ettől az általános szabálytól.

A gazdasági életben vannak olyan szereplők, akik nagyszámú szerződést kötnek, általában azonos feltételekkel. Ezeket a szerződéseket **blanketta szerződéseknek** is nevezik, Ilyen szerződések esetén a felek között nem a klasszikus formában történik a szerződési feltételek kialakítása. Az ilyen gazdasági szereplők a szerződéskötés meggyorsítása céljából általános szerződési feltételeket alkalmaznak.

„(1) Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.

(2) Az általános szerződési feltételt alkalmazó felet terheli annak bizonyítása, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták.” (6.77§)

Sok gazdasági szervezet úgy köti meg a szerződését, hogy bizonyos feltételek már előzetesen készen vannak, és a vele szerződést kötő félnek külön nem tesz említést ezekről. Általában csak a szerződéskötéssel egyidejűleg kerül írásban átadásra. Ezekről a feltételekről külön nem hangzik el semmi, itt megtörik a korábban hangoztatott elv, hogy a szerződés a felek egybehangzó akaratnyilatkozata kell, hogy legyen. A jog az általános elvektől való eltérést azzal indokolja, hogy nagyszámú szerződést kell megkötni közel azonos tartalommal, gyorsan. Ezért engedi meg a polgári jog az ilyen általános szerződési feltételek alkalmazását. De ezeknek a feltételeknek a felekhez el kell jutniuk, és a felek terhére egyoldalúan nem lehet módosítani! (Többször szabott már ki a Gazdasági Versenyhivatal bírságot bizonyos szolgáltatóra az általános szerződési feltételek egyoldalú módosítása miatt.) ²

A szerződés létrejötte után fontos megvizsgálnunk a szerződés tárgyát jelentő **szolgáltatást**.

A szerződés létrejötte szempontjából megkülönböztethetünk fő- és mellékszolgáltatás. A **fő szolgáltatás** olyan magatartás, dolog, pénz, mely, ha nem valósul meg, vagy nem kerül átadásra, akkor nem jön létre a szerződés.

A **mellékszolgáltatás** nem teljesítése még nem vonja maga után a szerződés megghiúsulását. A mellékszolgáltatás csak kiegészíti a fő szolgáltatást. Egy ingatlan adásvételi szerződésben az eladó főszolgáltatása az ingatlan átadására irányul. Ha a szerződésben vállalta az eladó, az általa eladott kert fáinak kivágását is, akkor az csakis mellékszolgáltatás lehet, hiszen, ha a fák nem kerülnek kivágásra, de az ingatlant birtokba adják, a szerződés létrejön.

A szolgáltatás lehet **egyszeri** (pl. adásvétel), **tartós** (pl. vállalkozási szerződés), vagy **időszakosan visszatérő** (pl. életjáradéki szerződés).

Oszttható, ha a dolog állagának sérelme nélkül részekre bontható, így a szerződés teljesítése részenként is megvalósítható. **Osztthatatlan**, ha állagának sérelme nélkül nem bontható külön is használható részekre. (pl. egy festmény készítése, nem lehet csakis egy darabban a kész képpel teljesíteni a szerződést)

Személyhez kötött, ahol a szerződést csak a kötelezett teljesítheti, ill. csak a jogosult követelheti a teljesítést. Általában tartásra irányuló, bizalmi jellegű szerződések, ill. a művészi, tudományos tevékenységre irányuló szerződések ilyenek.

Forgalmi jellegűek azok a szerződések, ahol más is teljesítheti a szerződést, vagy a jogosult halála esetén másnak is lehet teljesíteni.

Természetesen a szerződések **ingyenesek** vagy **visszterhesek**, erről azonban már korábban volt szó.

A legfajlagosabb szolgáltatás a **pénz**, szerződések jogában vagy főszolgáltatásként (kölcson szerződés) vagy mellékszolgáltatás (kamat) jelenik meg.

„Pénztartozás után - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - kamat jár. A kamat mértéke megegyezik a jegybanki alapkamattal. Idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén a kamat mértéke az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamat, ha ilyen nincs, a pénzpiaci kamat. A kamat számításakor az érintett naptári félév első napján érvényes kamat irányadó az adott naptári félév teljes idejére.” (6:47. §)

Ez a fajta kamat az **ügyleti** kamat. megkülönböztetünk **késedelmi kamatot** is, mely akkor jár, ha a kötelezett késedelembe esett. Ezt a fajta kamatot akkor is, meg kell fizetni, ha a pénztartozás egyébként kamatmentes volt.

„Ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig kamat jár, a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül a késedellemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat - idegen pénznemben meghatározott pénztartozás esetén az adott pénznemre a kibocsátó jegybank által meghatározott alapkamat, ennek hiányában a pénzpiaci kamat - egyharmadával megegyező késedelmi kamatot, de összesen legalább az (1)

bekezdésben meghatározott kamatot köteles fizetni. A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimenti.” (Ptk. 6: 48.§)

Ez azt jelenti, hogy a pénz használatáért akkor is fizetnie kell a kötelezettnek, ha igazolni tudja késedelme okát. De az is vitathatatlan, hogy a jogosult, nem tudja használni a pénzét.

Szerződésbiztosító mellékkötelezettségek, a biztosítékok

Biztosíték, Szerződésbiztosító mellékkötelezettség

A gazdasági élet működéséhez elengedhetetlen, hogy a felek által megkötött szerződések betöltsék azt a funkciójukat, amiért azokat létrehozták. Ezért nagyon fontos, hogy a szerződéseket teljesítsék. A felek szerződés teljesítésére vonatkozó szándékát különféle biztosítékokkal lehet megerősíteni. Ezek a biztosítékok, a jogosult helyzetét erősítik, illetve a kötelezettét hátrányosabbá teszik, ha a szerződést nem, vagy nem a megállapodás szerint teljesítik.

Foglaló

A szerződést biztosító mellékkötelezettségek közül talán a legismertebb a foglaló.

A foglaló főszabály szerint pénzösszeg, melyet a kötelezettség vállalásakor adnak át. Az új Ptk. életbelépésével a foglaló, egyértelműen a szerződésben vállalt kötelezettség megerősítésére szolgál.

Nagyon fontos, hogy csak akkor tekinthetjük a szerződéskötéskor átadott pénzt foglalónak, ha ez a szerződésből egyértelműen kitűnik.

A szerződés aláírásakor két jogcímen kerülhet sor pénz átadására: előleg vagy foglaló címen. A szerződés teljesítésekor mindkettő beleszámít az ellenszolgáltatásba.

A foglaló szerződést erősítő funkciója abban áll, hogy „a teljesítés meghíúsulásaért felelős fél az adott foglalót elveszti, a kapott foglalót kétszeresen köteles visszatéríteni. Ha a szerződés teljesítése olyan okból hiúsul meg, amelyért egyik fél sem felelős, vagy mindkét fél felelős, a foglaló visszajár.”(PTK. 6.185§ (3))

A foglaló összege **káráltalányként** viselkedik, vagyis, a nem szerződésszerű teljesítésből eredő kártérítés összegébe a foglaló beleszámít. Csak akkor lehet kártérítési igényt érvényesíteni, ha a kártérítés összege meghaladja a foglalóba kapott összeget. „*A foglaló elvesztése vagy kétszeres visszatérítése a szerződésszegés következményei alól nem mentesít. A kötbér és a kártérítés összege a foglaló összegével csökken.* „ (Ptk 6: 185. § (4))

A foglaló összegének meghatározása mindig a szerződő felek érdekkörébe tartozik. A bíróság azonban a túlzott mértékű foglalót mérsékelheti. A hatályos bírói gyakorlat általában a vételár 10-20%-ban maximalizálja a foglaló összegét.

Kötbér

Általában vállalkozási szerződések esetében alkalmazott biztosíték a kötbér. Ezeknél a szerződéseknél általában valamilyen tevékenység határidőre való elvégzése a megállapított szolgáltatás. A kötelezett önként vállalja, hogy a szerződés nem teljesítése (**meghíúsulási kötbér**), vagy késedelmes teljesítése esetén meghatározott összeget fizet. A késedelmes teljesítés esetén a kötbér általában a késedelmes napok száma/ a fizetendő ellenszolgáltatás lehet.

A kötbér is, mint a foglaló csakis írásban köthető ki.

„*A teljesítés elmaradása esetére kikötött kötbér érvényesítése a teljesítés követelését kizárja. A késedelem esetére kikötött kötbér megfizetése nem mentesít a teljesítési kötelezettség alól.*” (Ptk. 6:187§) Ez azt jelenti, hogy ha a meghíúsulási kötbért választja a jogosult, akkor már utóbb nem követelheti, hogy a szerződést mégis teljesítsék.

A kötbér mértékére a törvény nem ad pontos utalást: itt is azt találjuk, hogy a túlzott mértékű kötbér összegét a bíróság mérsékelheti. A bírósági határozatokból az tűnik ki, hogy „szerződésben a késedelmes teljesítés esetére napi 1%-os mértékű kötbér kikötése nem túlzott, önmagában ezen az alapon kötbérmérséklésnek nincs helye”³

LB-H-PJ-2010-49. számú Legfelsőbb Bíróság újabb határozatában már a 2%-os kötbér kikötést is elfogadhatónak találta.

Jogvesztés kikötése

További biztosíték lehet a jogvesztés kikötése: „*A felek írásban köthetik ki, hogy a szerződésszegésért felelős fél elveszt valamely jogot, amely őt a szerződés alapján egyébként megilletné.*” (PTK 6: 190§ (1))

Gyakran alkalmazzák ezt a részletre vásárolt termékek esetében. Itt világosan ki van kötve: ha a vásárló a részlet összegével elmarad, akkor elveszíti a részletfizetésre vonatkozó kedvezményt és az egész vételár egy összegben azonnal esedékessé válik.

Fontos azonban megjegyezni, hogy ez a biztosíték nem objektív, vagyis csak akkor lehet az előzetesen kikötött jogot elvonni, ha az a szerződés szegő félnek felróható. A szerződésszegő fél a jogvesztés elkerülése érdekében bizonyíthatja, hogy úgy járt el a szerződésszerű teljesítés érdekében, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Zálog

Dologi biztosítékként meg kell említeni a zálog fogalmát.

„*Zálogjoga alapján a zálogjogosult a követelésének biztosítására szolgáló vagyontárgyból más követeléseket megelőző sorrendben kielégítést kereshet, ha a biztosított követelés kötelezettje nem teljesít.*” (5:86§ (1))

A fogalomból látható, hogy a zálogjog akkor jön létre, ha van egy alapjogviszony, amiből általában pénzkövetelés keletkezik, és ezt biztosítják a zálogjoggal. A zálogjog célja annak erősítése, hogy a hitelező az általa nyújtott szolgáltatást visszakapja, illetve az ellenszolgáltatást megkapja. A zálogjog a követelés nemteljesülése esetén – a törvény eltérő rendelkezéseit kivéve – kielégítési **elsőbbiséget** biztosít a többi hitelezővel szemben.

Az alapjogviszony legtöbbször kölcsönszerződés, de gyakran előfordul az is, hogy a zálogkötelezett vásárol valamilyen vagyontárgyat és a vételár kifizetésére fizetési haladékot vagy részletfizetési kedvezményt kap az eladótól. Az eladó, hogy biztosan megkapja a teljes vételárat a követelését biztosíthatja zálogszerződéssel.

A zálogjog **zálogszerződéssel**, vagy valamilyen **jogszabály alapján** jön létre. Ebben az esetben a jogi rendelkezés pótolja a zálogszerződést. Ez az eset áll fenn például a bérbeadó és a bérlő esetében, hiszen a törvény kimondja, hogy a bérlőnek a bérleményben levő dolgain zálogjoga keletkezik a bérbeadónak, a ki nem fizetett bérleti díj tekintetében. A vállalkozónak a megrendelő vagyontárgyain a vállalkozói díj és költségei biztosítása érdekében.⁴

A jogszabály által létrejövő zálogjogra vonatkozóan a szerződéses zálogjogra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. (Ezt a fajta zálogjogot **törvényes zálogjognak** nevezik.)

A zálogszerződés **alanyai** – vagyis a szerződő felek – egyfelől a pénztartozás jogosultja, ő egyben a zálogszerződés jogosultja is, míg a másik fél a zálogkötelezett, akinek tulajdonában van a zálogtárgynak felajánlott vagyontárgy.

A biztosított pénztartozás kötelezettje és a zálogkötelezett nem feltétlenül azonos személy, hiszen elképzelhető, hogy valaki valamilyen okból felajánlja a tulajdonában lévő tárgyat

biztosítékként. (Például a szülők segíthetnek úgy a gyermeküknek, hogy kölcsönszerződés biztosítékeként a saját házukat terhelik meg jelzáloggal.)

A **zálogszerződés tárgya** lehet minden birtokba vehető dolog, átruházható jog vagy követelés, pl. ingatlan (lakás, üzlet, nyaraló), ingóság (üzletrész, gépjármű, árukészlet, élőállat, termény), jövőbeli - akár feltételes - követelés, vagy akár a zálogkötelezett teljes vagyona.

Aszerint, hogy mi lesz, a zálog tárgya megkülönböztetünk **kézi zálogot** és **jelzálogot**.

Kézizálog esetén a zálogjogosult a dolgot átveszi. Azt birtokolhatja, de nem használhatja. A dolgot épségben kell megővnia, és ha szükséges, azt használhatja, vagy a hasznait szedheti. (Pl. egy szarvasmarha esetén meg kell fejnie, mert akkor elapadhat a tehén teje!)

Ha kötelezett a szerződést nem, vagy nem szerződésszerűen teljesíti, akkor a jogosult a nála lévő zálogtárgyból másokat megelőzve kereshet kielégítést. A fenti megoldás esetén a zálogtárgy mindig átadásra kerül, az kiesik a zálogtulajdonos birtokából, azt a zálogjog fennállásáig nem tudja használni.

Látható, hogy a kézizálog esetén a zálogtárgyat nem tudja a tulajdonos használni, így jövedelmet sem tud vele előállítani. Ezért idővel kialakult a zálogjognak az a formája, melyben a zálogtárgy nem kerül átadásra. A zálogkötelezett nem esik ki a dolognak a birtokából.

Ebben az esetben csak jelölik, hogy az adott tárgyon zálogjog áll fenn. Ezért ezt a zálogfajtát **jelzálognak** nevezzük.

A jelzálog esetén a kötelezett tovább használhatja/hasznosíthatja a tulajdonát. A zálog ténye, csak valamilyen közhiteles okiratban van jelölve, és az alapjogviszony nem teljesítése esetén a jogosult ebből kérheti a végrehajtást.

Az **ingatlant** terhelő zálogjogot a területileg **illetékes földhivatal** jegyzi be az ingatlan-nyilvántartásba, az **üzletrészt** terhelő zálogjog pedig a **cégnyilvántartásban** kerül feltüntetésre.

Az **ingóságokat** az erre a célra létrehozott a **hitelbiztosítéki nyilvántartásba** kell bejegyezni. Ezt a nyilvántartást a Magyar Országos Közjegyzői Kamara vezeti. (A hitelbiztosítéki nyilvántartás működését a 2013. évi CCXXI. törvény szabályozza.) Az ingóságon keletkező jelzálogjog általában nagyobb értékű dolgokon jön létre, amelyek a tulajdonos birtokában maradnak, ugyanis a tartozását leginkább akkor tudja kiegyenlíteni, ha a jelzálog tárgyát használja. Ilyen pl. a mezőgazdasági termelők esetében az erőgépek, kombájnok stb.

Kezesség

A biztosítékok közül talán a legerősebb a kezesség, mely egy **személyi biztosíték**. A kötelezett nem teljesítése esetén, a jogosult közvetlenül a kezes felé fordulhat, és tőle követelheti a szerződés teljesítését.

A biztosítékok közül talán a legerősebb a kezesség, mely egy **személyi biztosíték**. A kötelezett nem teljesítése esetén, a jogosult közvetlenül a kezes felé fordulhat, és tőle követelheti a szerződés teljesítését.

Itt is, mint a zálogjognál, mindig van egy alapjogviszony, melynek a biztosítéka lesz a kezesi szerződés. Ezt a szerződést csakis írásban lehet megkötni. Az alapjogviszonyt itt is pénzfizetésre vonatkozó szerződés hozza létre.

A kezes az eredeti/alapszerződés jogosultjával és **nem** a kötelezettel köti meg szerződést. Bár a kezes személyét a kötelezett kéri fel, de közöttük nincs szerződési kapcsolat. Általában valamilyen a jog szempontjából láthatatlan kapocs van a kezes és a kötelezett között. (ez lehet baráti, rokoni kapcsolat)

A kezesség járulékos kötelezettség. A kezesség tartalma és terjedelme tehát a főkötelezettség mindenkor tartalmához és terjedelméhez igazodik. Ha a főkövetelés már nem áll fenn, vagy megszűnt, akkor a kezességvállalás is megszűnik. A kezesség terjedelme nem haladhatja meg a főkötelezettséget, illetve a kezesség, ha nincs szűkebb körre korlátozva, mindarra kiterjed, amire a főkötelezettség. De azt is le kell szögezni, hogy a kezes kötelezettsége fő szabály szerint később sem lehet számára terhesebb, mint amilyen volt, amikor azt elvállalta. Ez azonban nem azt jelenti, hogy egy hitel esetén annak kamatait ne kellene megfizetnie.

A kezes a teljes vagyonával felel a főkövetelés kötelezettjének a teljesítéséért. Ha a követelést a kezes vagyonából kielégítették, akkor a teljes összeget a kötelezettől követelheti. Akkor ő lesz a kötelezett hitelezője, persze más kérdés, hogyan tudja ő ezt a pénzt a kötelezettel szemben érvényesíteni!

A kezesség lehet **egyszerű** vagy **sortartó, egyetemleges**, vagy **készfizető kezesség**.

Az **egyszerű kezes** csak azt követően kell, hogy az adós helyett fizessen, ha az adóstól a tartozás nem hajtható be. Vagyis a hitelező először mindenképpen az adóstól kell, hogy követeljen és meg is kell próbálnia behajtani a követelést. Az egyszerű kezes már csak akkor következhet, ha az adósnak bizonyíthatóan nincs vagyona, tőle nem lehet a tartozást behajtani.

A **készfizető kezes** az, akivel szemben a hitelező attól függetlenül is felléphet, hogy a tartozás az adóson behajtható-e vagy sem. A kezes ilyenkor az adóssal egy sorban áll, és a hitelező döntésén múlik, hogy ki az, akitől először követeli az adósság rendezését.

A szerződés teljesítése, hibás teljesítés

A biztosítékokkal megerősítve a szerződés akkor tölti be a funkcióját, ha megtörténik a szerződés teljesítése.

Ezzel a felek elérték azt a fő gazdasági célt, aminek érdekében a szerződést létrehozták. A szerződések tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni.

Ebből az következik, hogy a szerződés teljesítése akkor fogadható el, ha a teljesítés helye, és ideje, a teljesítés módja a szerződésben foglaltaknak vagy a törvényi előírásoknak megfelel.

A teljesítés helye

Egy szerződés teljesítésére általában egy folyamatként kell gondolni. A folyamat legtöbbször egy átadás átvétellel jön létre. A feltételekben a feleknek nem is mindig kötelező megegyezni, mert, - bár lényeges kérdés a teljesítés helye, ideje és módja - de a törvény is részletesen kitér ezekre az elemekre.

De a vállalkozási szerződések esetében a teljesítés idejének megadása, olyan lényeges kérdés, mely nélkül nem jöhet létre a szerződés.

A teljesítéshez kapcsolódik egy nagyon fontos joghatás a **kárveszélyviselés átszállása**.

A **kárveszély viselése** a szerződések esetében egy fontos kérdés. A kárveszélyviselés a tulajdonos egyik kötelezettsége, és azt jelenti, hogy a tulajdonos viseli a tulajdonában beállott minden olyan kárt, amelynek megtérítésére mást nem lehet kötelezni. (Például, ha az ingatlan egy villámcsapás miatt leég)

Ha valaki a megfelelő időben és helyen teljesít, akkor főszabály szerint a kárveszélyviselés a másik félre száll át.

Ezért is fontos a teljesítés kérdése, mert a jogszerű teljesítés meghatározza, hogy a kötelezett, vagy a jogosult, mely pontig tarthatja a dolgot ténylegesen a hatalmában, illetve meddig kell a fenti káreseményektől megóvni.

Ennek megfelelően:

- a teljesítés helye rendszerint a kötelezett lakóhelye
- ha a dolgot a kötelezett székhelyéről más helyre kell elszállítani, úgy a teljesítés helye a következők szerint alakul:
 - ha a dolgot a kötelezett saját fuvarszakkal szállítja el, akkor a teljesítés helye a jogosult székhelye
 - ha a jogosult szállítja el a dolgot a saját fuvarszakkal, akkor a kötelezett székhelye lesz a teljesítés helye
 - ha a dolgot fuvarozó vagy más szállítványozó által juttatják el a rendeltetési helyére, akkor az a hely a teljesítés helye, ahol azt a fuvarozónak, szállítványozónak a fuvarozás céljából átadják.

Pénztartozás esetében a teljesítés helye rendszerint a jogosult székhelye.

A teljesítés ideje

A polgári jog a szerződés teljesítési idejével kapcsolatban kimondja, hogy ha felek a szerződésben teljesítési időt nem határozzák meg, akkor bármelyik fél esedékessé teheti a másik fél tartozását azzal, hogy a maga részéről a teljesítést felajánlja. Ez annyit jelent, hogy a kötelezett vagy a jogosult szerződés teljesítését oly módon kezdeményezi, hogy ő a maga részéről a rá eső kötelezettségeket teljesíti, ezzel egyidejűleg a másik félnek is teljesítenie kell az őt terhelő kötelezettségeket.

A törvény említett rendelkezése sok esetben nem alkalmazható, s ezért a felek a szerződésben a teljesítés idejét illetően konkrétabb rendelkezéseket rögzítenek, így meghatározhatják teljesítési határnap vagy teljesítési határidő kitűzésével. A határnap azt jelent, hogy egy meghatározott napon kell a szerződést teljesíteni. A teljesítési határidő egy időtartam, amelynek kezdete után és a vége előtt kell teljesíteni a szerződés, „*kivéve, ha az eset körülményeiből az következik, hogy a jogosult választhatja meg a teljesítés időpontját. Ha a szolgáltatás rendeltetéséből a teljesítési idő megállapítható, a szolgáltatást ebben az időpontban kell teljesíteni. Ha a teljesítés idejét nem lehet megállapítani, a kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni.*” (Ptk. 6.35.§)

Egy esküvői fényképek készítését vállaló fényképész esetében, csakis az esküvő napja lehet teljesítési határnap, se egy nappal korábban se egy nappal később!

De egy varrónő esetében, ha megbízom egy új ruha készítésével, csak a ruha próba után derül ki mikorra lesz készen.⁶

A teljesítési határidőbe a szerződéskötés napját nem kell beszámítani; ha a teljesítési határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le. Főszabály szerint nem lehet határnap vagy határidő előtt teljesíteni, csakis a jogosult beleegyezésével.

A teljesítés ideje azért is jelentős, mert, annak elmulasztása a szerződésszegés egyik legfontosabb esetét, a **késedelmet** vonja maga után.

A teljesítés módja

A felek a szerződés teljesítésekor együttműködni kötelesek. A jogosultnak minden olyan eszközzel segítenie kell a kötelezett teljesítését, ami az adott helyzetben általában elvárható. Ennek tételes felsorolása lehetetlen, mindig a konkrét nevesített szerződéstől függ. A felek kötelesek a szerződésben foglalt módon: megfelelő minőségben, mennyiségben, választékban, szállítóeszközzel, stb. teljesíteni a szerződést.

A szerződésszerű teljesítés esetén a szolgáltatásért határidőben a teljesítési helyszínén **ellenszolgáltatás** jár.

Hibás teljesítés

A szerződés teljesítése nem mindig a felek megállapodása szerint történik. Ebben az esetben beszélhetünk hibás teljesítésről. Ez a hiba eredhet abból, hogy a szerződést nem a megfelelő helyen és időben, illetve nem a megfelelő módon teljesítik.

A **kötelezett hibásan teljesít, ha** a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban megállapított minőségi követelményeknek. Ezeket a minőségi tulajdonságokat találhatjuk a szavatossági előírásokban.

Kellékszavatosság

A **kellékszavatosság** lényegében azt jelenti, hogy bármilyen szolgáltatásról is legyen szó, **a kötelezett** (a termék eladója, a szolgáltatásnyújtást teljesítő fél) **a termék hibájáért** (pontosabban: a vásárláskor a termékben már meglévő hiba-ok miatt bekövetkező hibáért) **kellékszavatossági felelősséggel tartozik.**

„Kellékszavatossági igénye alapján a **jogosult választása** szerint

a) **kijavítást** vagy **kicserélést** igényelhet,

b) az ellenszolgáltatás arányos **leszállítását** igényelheti, a hibát a kötelezett költségére maga **kijavíthatja** vagy **mással kijavíttathatja**, vagy a szerződéstől **elállhat**, ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének a (4) bekezdés szerinti feltételekkel nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.” (Ptk. 6: 159. § (2))

Az eladó kellékszavatossági felelőssége objektív, vagyis független attól, hogy tudta-e, hogy hibában (pontosabban hiba-okban) szenvedő terméket adott el.

Az eladói pozícióban lévő fél felelősségét, csakis a termék olyan hibája alapozza meg, amely már megvan a termékben a vásárlás pillanatában is, csak akkor még nem felismerhető (**rejtett hibának**).

Termékszavatosság

Az új Ptk. vezette be a **termékszavatosság** fogalmát, ami azt jelenti, hogy a vállalkozás által fogyasztónak eladott ingó dolog (azaz a termék) hibája esetén a fogyasztó követelheti a gyártótól, hogy a termék kijavítását, vagy - ha a kijavítás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges - kicserélését.

A termék akkor hibás, ha nem felel meg a terméknek a gyártó által történt forgalomba hozatalakor hatályos minőségi követelményeknek, vagy nem rendelkezik a gyártó által adott leírásban szereplő tulajdonságokkal.

A gyártó csak akkor mentesül a termékszavatossági kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy

- a terméket nem üzleti tevékenysége vagy önálló foglalkozása körében gyártotta vagy forgalmazta;
- a termék forgalomba hozatalának időpontjában a hiba a tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető; vagy
- a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.

Csere esetén a kicserélt termékekre, kijavítás esetén a termék kijavítással érintett részére vonatkozó kellékszavatossági kötelezettség a gyártót terheli.

A hibás teljesítés körében is találhatunk vélelmet.

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén az **ellenkező bizonyításáig** vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő **hat hónapon** belül a fogyasztó által felismert hiba már a teljesítés

időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen. (6:158. §)

A dolog természetével nem egyeztethető össze a hiba, ha a dolog természetes élettartama fél évnél **rövidebb** (pl. hajnyírás), vagy a vélelem a hiba jellegével összeegyeztethetetlen (pl. gyorsan romló dolog: születésnap tortája) – az kivételt jelent a vélelem alól. Ebben az esetben azért beszélhetünk vélelemről, mert a mindig a szolgáltató vállalkozónak kell bizonyítani, hogy a hiba mikor és kinél keletkezett.

A törvény szerint **fogyasztónak** kell tekinteni a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén **kívül** eljáró természetes személyt, **vállalkozónak** pedig a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személyt.

A fogyasztó a hiba felfedezése után **késedelem nélkül** köteles a hibát a gyártóval közölni. A hiba felfedezésétől számított **két hónapon belül közölt hibát késedelem nélkül közölni kell tekinteni**. A közlés késedelméből eredő kárért a fogyasztó felelős.

A **gyártót a termékszavatosság** az adott termék általa történő forgalomba hozatalától számított **két évig terheli**. Fontos szabály, hogy a termékszavatossági jogokat az új tulajdonos érvényesítheti a gyártóval szemben, amennyiben két éven belül a termék tulajdonjoga megváltozik.

Jótállás

„Aki a szerződés teljesítéséért jótállást vállal vagy jogszabály alapján jótállásra köteles, a jótállás időtartama alatt a jótállást keletkeztető jognyilatkozatban vagy jogszabályban foglalt feltételek szerint köteles helytállni a hibás teljesítésért. Mentesül a jótállási kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.” (6:171. § (1))

A jótállás ugyanúgy a hibás teljesítés jogkövetkezménye, mint a kellékszavatosság, azonban ahhoz képest egy szigorúbb felelősségi alakzatot jelent, amely abban nyilvánul meg, hogy a bizonyítási teher fordított, vagyis a jótállásra köteles fél csak akkor mentesül a jótállási kötelezettség alól, ha bizonyítani tudja, hogy a hiba oka az ő teljesítése után keletkezett. A jótállási igény a jótállási határidőben érvényesíthető.

Mivel a jótállás egy szigorúbb felelősségi szabályt állapít meg a gyártóra nézve, mint a kellékszavatosság, ezért a jótállás fennállásához mindig szükség van érvényes jótállási jegy vagy garancia jegy létezésére.

Ezért, ha tartós fogyasztási cikket vásárlunk, figyelnünk kell arra, a jótállási jegyet pontosan és teljes mértékben kitöltsék. A jótállási jegy tartalmi elemei:

- az eladó neve és címe
- a fogyasztási cikk megnevezése, típusa, gyártási száma, továbbá – ahol alkalmazható – azonosításra alkalmas részeinek meghatározása
- a gyártó neve, címe
- külföldről származó termék esetén az importáló neve, címe
- a fogyasztót a jótállás alapján megillető jogok
- a fogyasztót a jótállás alapján megillető jogok érvényesíthetőségének határideje
- a fogyasztót a jótállás alapján megillető jogok érvényesíthetőségének helye
- a fogyasztót a jótállás alapján megillető jogok érvényesíthetőségének feltétele
- a vásárlás vagy az üzembe helyezés időpontja

A jótállás - **hétköznapi és közismert nevén „garancia”** - azt jelenti, hogy a jótállást nyújtó fél (eladó) a hibátlan teljesítésért olyképpen felel, hogy a jótállás időtartama alatt felmerült minőségi kifogás esetén a felelősség alól csakis akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a termék

hibájának oka a **teljesítés után**, a fogyasztó nem rendeltetésszerű használata vagy kezelése miatt keletkezett.

A jótállásnak két fajtája van:

- a jogszabályon alapuló, ún. **kötelező jótállás** (151/2003.(IX.22.) Korm. rend. az egyes tartós fogyasztói cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról. Ebbe a csoportba tartozik pl. a 10,000 forintnál drágább háztartási készülék, gázkészülék, hangszerek
- a felek megállapodásán alapuló, ún. **szerződéses jótállás**. Erre önként - jól felfogott piaci érdekből - kerül sor. A garancia a fogyasztó termékek közötti választását megkönnyíti, egy jobb minőségű termék kevésbé romlik el, abban jobban meg lehet bízni. Általában a gyártók a jótállási időn belül csak is nagyon kirívó esetben vizsgálják, hogy a hibát ki/ mi okozta!

Kötelező jótállás esetén az **egy év**, szerződéses jótállásnál a jótállást keletkeztető jognyilatkozatban rögzített határidő az irányadó. A fogyasztónak arra is lehetősége van, hogy többlet fizetésért meghosszabbítsa a jótállás határidejét.

A jótállási igény érvényesítésére egyebekben a kellékszavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. **A jogosult a választott kellékszavatossági jogáról másikra térhet át.** Az áttéréssel okozott költséget köteles a kötelezettnek megfizetni, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett adott okot, vagy az áttérés egyébként indokolt volt.

A fenti szavatossági kategóriák mellett meg kell említeni a **jogszatossági** fogalmát is.

Ez azt jelenti, hogy a kötelezett/eladó csakis annyi jogosultságot/követelést adhat át, amellyel ő rendelkezik.

A szerződés érvénytelensége

A szerződés úgy jön létre, hogy a felek közösen megállapodnak benne, A szerződésre vonatkozó alapelvek szerint a felek sok mindenben szabadon dönthetnek, a jogszabályok csak kevés kötelező elemet kívánnak meg. Ha a egy szerződésnek jogi értelemben valamilyen hiányossága van, nem alkalmas a kívánt joghatás elérésére, vagy nem felel meg a jogszabályoknak az érvénytelen.

Az érvénytelenség két fajtája ismert: a semmisség és megtámadhatóság

A kettő közötti különbség abban rejlik, hogy ki és milyen határidőn belül, milyen okra hivatkozhat rá illetve, hogy mi lesz a megállapított érvénytelenségnek a jogkövetkezménye.

Semmisség esetén olyan „hiba” található a szerződésben, mely a szerződés létrejöttét eleve megakadályozza. Ebben az esetben a szerződés nem is jön létre, vagyis a semmis szerződés megkötésének pillanatától érvénytelen lesz. „*A szerződés semmisségére az hivatkozhat és a szerződés semmisségével kapcsolatos peres eljárást az indíthat, akinek ehhez jogi érdeke fűződik, vagy akit erre törvény feljogosít.*„(6:88.§(3)) Ilyen feljogosított személy lehet az ügyész, aki közérdek sérelme miatt, uzsorás szerződés esetén keresetet indíthat a semmisség megállapítására.

Látható, hogy itt nincs meghatározva, hogy meddig lehet hivatkozni egy szerződés semmisségére. Ez érthető is, hiszen, ha nem jön létre egy szerződés, ahhoz joghatás sem fűződhet!

„*A semmis szerződés megkötésének időpontjától érvénytelen. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség; a szerződés semmisségét a bíróság hivatalból észleli.*” (6: 88.§ (2))

Semmis szerződés esetén, mivel eleve nem jött létre a szerződés, a szerződéskötés előtti állapotot vissza kell állítani. Amennyiben ez természetben nem lehetséges, akkor a bíróság rendelkezik az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás pénzbeli megtérítéséről.

Kifejezetten nevesíti a törvény az uzsorás szerződést. „Ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis.”(6:97§)

„Semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek”(6:95§)

Megtámadás:

„A megtámadható szerződés az eredményes megtámadás következtében megkötésének időpontjától érvénytelenné válik.” (6:89§(1))

Ebben az esetben létrejön a szerződés, de valamilyen ok miatt nem a felek egybehangzó akaratnyilatkozatát tartalmazza.

A semmisségtől eltérően, itt a törvény szigorú időkorlátot állít fel, mert a megtámadás jogát a szerződés megkötésétől számított 1 éven belül lehet csak érvényesíteni. Az egy éves határidőt vagy a szerződés megkötésétől, vagy a hibáról való tudomásszerzés időpontjától kell számítani.

A bíróság előtti keresetindítással, vagy a másik félhez intézett jognyilatkozattal lehet orvosolni a problémát, és a szerződést megtámadni. Ha a fél a hozzá intézett jognyilatkozat alapján nem kívánja a szerződés hibáját orvosolni, akkor lehet bírósághoz fordulni.

A sikeres megtámadásnak az lesz a következménye, hogy a felek a szerződést a szerződéskötés időpontjára visszamenő dátummal a szerződést felbontják, és a felek egymással elszámolnak.

Akarati hiba:

Megtámadási indok lehet a **szerződési akarat hibája**, amikor valamelyik fél a szerződést meghatározó lényeges körülményben **téved**.

Nagyon fontos római jogi szabály azonban, hogy a „törvény nem tudása nem mentesíthet!” Az első fejezetben taglaltak szerint a jogszabályoknak mindig meg kell tudni felelni, ezért csak akkor lehet tévedésre hivatkozni, ha valamilyen, szerződés szempontjából lényeges/releváns tényben és nem a jogszabály tartalmában tévednek a felek.

„Lényeges körülményre vonatkozik a tévedés akkor, ha annak ismeretében a fél nem vagy más tartalommal kötötte volna meg a szerződést.” (6:90§. (1))

„Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a tévedését felismerhette vagy a tévedés kockázatát vállalta.” (6:90§ (3))

Ha valaki, egy utcai árustól, mindenféle papír nélkül, az eladó bemonadásában bízva gyémánt köves aranygyűrűt vásárol, utóbb nem támadhatja meg a szerződést, hogy az ténylegesen egy műanyag köves rézgyűrű!

Akarati hiba a tévedésen túl a **megtévesztés**, amikor a másik fél szándékos magatartásával tévedésbe ejtenek, vagy tartanak. Ha valaki használt autót vásárol, és a kereskedő kifejezett állításai alapján azért esik egy autóra a választása, mert az csak 10.000 km-t futott, a család második autója volt, csak városban használták. Erről a kereskedő felmutatja a szükséges dokumentumokat is. Aztán a vásárlás után hazafelé az autót a rendőrség lefoglalja, mert a nyilvántartás szerint a gépjármű lopott, és a kereskedő egy orgazda hálózat tagja.

Az akarati hiba legkirívóbb esete a **jogellenes fenyegetés**, amikor a szerződéskötéshez szükséges legfontosabb elem a szerződéses szabad akarat hiányzik.

A felek akarata nagyon fontos a szerződés létrejöttéhez, a törvény szerint „A fél **titkos fenntartása vagy rejtett indoka** a szerződés érvényességét nem érinti.” (6. :91.§)

Titkos fenntartás (mentalis reservatio) esetén, valaki úgy tesz nyilatkozatot, hogy tudja, hogy nyilatkozata egyáltalán nem fejezi ki az akaratát, ez az érvényesség szempontjából közömbös.

A rejtett indok is közömbös a jog szempontjából (pl. két vásárló közül azért adja el olcsóbban a fehér vevőnek a házát, mert nem akarja, hogy a másik, de drágább ajánlattal színesbőrű költözzön a faluba.)

Ezekben az esetekben csakis az egyik fél hallgat el valamilyen feltételt vagy indokot, mely őt a szerződés megkötésére vezette. Ilyen értelemben a gondolat szabadsága alapján mindenki arra gondol, amire akar.

Az alapelveknél említettük, hogy vannak bizonyos szerződések, melyek meghatározott alakisághoz (pl. írásbeliség), engedélyhez (pl. kiskorú tulajdonos ingatlan eladásakor gyámhatósági engedély) van kötve. Ha ezek nem teljesülnek a szerződés érvénytelenségéhez vezetnek.

További érvénytelenségi ok lehet a **célzott joghatás hibája** is, mint a **színlelt szerződés** esete, mikor a felek által megkötött szerződés csak egy „palást” mely eltakarja a felek valódi szándékát. Ebben az esetben egyik fél sem akarta azt a szerződést megkötni.

Ha azonban mind a két felet ugyanazon titkos fenntartás vezérli valamilyen szerződés elkészítésére, és ezért kötnek egy úgy nevezett színlelt szerződést, akkor ezt a jog már nem tudja elfogadni.

A színlelt szerződés minden esetben semmis, hiszen a látható/ színlelt szerződést egyik fél sem akarta megkötni, mind kettőnek egy közös hátsó szándéka volt. Ebben az esetben csakis a mögöttes akarat van meg. Ilyen eset jöhet létre, amikor valaki család támogatási kedvezményt kíván felvenni. Ennek feltétele, hogy ne legyen ingatlan tulajdona. Ha már van a nevén egy ingatlan, ezt könnyen megteheti, ha a „nevéről leiratja”, vagyis pl. a testvérével köt egy adásvételi szerződést, amelyben eladja a testvérének a lakását. A lakásban fog tovább lakni, egyik felet sem vezette az ingatlan megszerzésére, illetve eladására vonatkozó szándék. Csakis „papíron” kívánták a dolgot rendezni

Ebbe a kategóriába tartozik a már korábban említett **uzsorás szerződés**, és a **tiltott szerződés** is.

A mindenkori állami-társadalmi értékrendet védi a Jóerkölcsbe ütköző szerződés fogalma is: „Semmis az a szerződés, amely nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik” (6:96§)

A legmagasabb bírói fórum a Kúria szerint az **erkölcs** az összes, helyesnek tartott olyan szabályt tartalmazza, amely túlmutat a jog és egyéb írott rendelkezések keretein. Az erkölcs azon elvek összessége, amely a helyes és helytelen, a társadalmi jó és rossz megkülönböztetését segíti. A jóerkölcs védelme alatt a törvény a közérdekbe ütköző törekvést kifejező magatartások tiltását érti. Jóerkölcsbe ütközőnek minősül a szerződés, amelyet jogszabály tételesen **nem tilt**, de az azzal elérni kívánt cél, a vállalt kötelezettség jellege vagy azért ellenszolgáltatás felajánlása, illetve a szerződés tárgya az általánosan elfogadott erkölcsi normákat vagy szokásokat nyilvánvalóan sérti, s ezért az általános társadalmi megítélés is egyértelműen tisztességtelennek, elfogadhatatlannak minősíti (EBH2017. M.3.).

Ilyen ok miatt nem lehet hazánkban béranya szerződést kötni, vagy valamilyen szervünket pénzért eladni. Megállapodás születhet, hogy valaki béranyaként kihordja más magzatát és megszüli, de pénzért, mint egy szolgáltatást nem erre nem tehet kötelezettségvállalást.

A képviselő fogalma, tartalma:

Eddig a szerződéseknél sokat hangsúlyozott követelmény volt a felek egybehangzó jognyilatkozata. A polgári jog azonban megengedi, hogy ne csak személyesen vegyünk részt a szerződéses folyamatokban.

A jogképesség, illetve cselekvőképesség fogalmi szétválasztását csakis a képviselő törvényi feltétele tudja megteremteni, hiszen az egy éves gyermek lehet tag a családi vállalkozásként működő kft-ben, de a taggyűlésen nyilatkozni még nem tud cselekvőképtelensége miatt. Így ő csakis képviseléssel vehet részt az ügyek intézésében.

Bár a szerződések esetén hangsúlyozottan a felek nyilatkozata lesz a fontos, a Polgári törvénykönyv azonban megengedi, hogy képviseltek is megjelenjenek a jogviszonyokban.

„Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, más személy útján is lehet jognyilatkozatot tenni. A képviselő által megtett jognyilatkozat közvetlenül a képviseltet jogosítja és kötelezi.

A képviselői jog jogszabályon, bírósági vagy hatósági határozaton, létesítő okiraton vagy meghatalmazáson alapulhat.” (6:11. §)

A képviselő fajtái:

1. **Törvényes:** ebben az esetben a jogszabályi rendelkezések teremtik meg annak a feltételét, hogy a törvényes képviselő az általa képviselt személy nevében jognyilatkozatot tegyen, kötelezettséget vállaljon. Ilyen képviselő a gyermek esetében a **szülő**. A legújabb családjogi szabályok szerint főszabályként mindkét szülőt ugyanolyan törvényes képviselő illet meg. a házasság felbontásakor egyik kérdésként rendezni kell a szülő szülői felügyeleti jogát is. Ha a gyermek az egyik szülőnél kerül elhelyezésre, akkor is megilleti a másik, külön élő szülőt a felügyeleti jog, melynek része a törvényes képviselő. Ez csak akkor szűnik meg, ha erről önkéntesen lemond, vagy a per részeként a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszünteti.

A 18 év alatti, cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes gyermek, aki nem áll szülői felügyelet alatt, a törvényes képviselőt a **gyám** látja el.

A szülőknek joguk van gyámot nevezni, arra az esetre, ha velük bármi történne, ha nincs ilyen személy, akkor a gyámhivatal határozatban jelöl ki gyámot.

Gyám lehet minden nagykorú személy, akivel szemben kizáró körülmény nem áll fenn. A gyámságból kizárt, aki gondnokság alatt áll, aki a szülői felügyeletet megszüntető vagy a közügyektől eltiltó jogerős ítélet hatálya alatt áll, akit a szülői felügyelet gyakorlására jogosult szülő a gyámságból közokiratban vagy végrendeletben kizárt, akinek szülői felügyeleti joga azért szünetel, mert gyermekét a gyámhivatal átmeneti vagy tartós nevelésbe vette, vagy akinek a gyermekét örökbefogadhatónak nyilvánították.

A gyám a gyámsága alatt állónak gondozója, vagyonának kezelője, és törvényes képviselője. Ugyanolyan jogokkal rendelkezik, mint a szülők, illetve ugyanazok a kötelezettségei is, azzal az eltéréssel, hogy a gyám működésében a gyámhatóság rendszeres felügyelete és irányítása alatt áll. Működéséről, különösen a gyámsága alatt álló kiskorú ügyeiről bármikor köteles felvilágosítást adni a gyámhatóságnak.

A kiskorúak törvényes képviselőt látja el a gyám, a nagykorú, de cselekvőképességében korlátozott, vagy kizárt személy esetében a törvényes képviselőt a **gondnok** látja el. Nagykorú személy esetén a bíróságtól kell kérni a gondnokság alárendelést, és a kirendelő határozat alapján a gyámhatóság fogja magát a konkrét személyt kijelölni.

„Gondnokul - ha ez az érdekeivel kifejezetten nem ellentétes - a gondnokság alá helyezett személy által az előzetes jognyilatkozatában megjelölt vagy a gondnok kirendelése iránti eljárásban az érintett által megnevezett személyt kell kirendelni.

Ha ez nem lehetséges, elsősorban a gondnokság alá helyezett személlyel együtt élő házastársat, élettársat kell gondnokul kirendelni. Ha az érintettnek nincs ilyen hozzátartozója, vagy a házastárs, az élettárs kirendelése veszélyeztetné a gondnokság alá helyezett személy érdekeit, a gyámhatóság gondnokul olyan személyt rendel ki, aki a gondnokság ellátására az összes körülmény figyelembevételével alkalmas.” (2: 31.§ (3))

2. Szervezeti képviselet:

Ez lényegében a jogi személyek törvényes képviseletét jelöli. A jogi személy úgy rendelkezik jogokkal és kötelezettségekkel, hogy nem tud jognyilatkozatot tenni csakis képviselő által. Ez a képviselő az adott jogi személy, vezető tisztségviselője lesz.

A **vezető tisztségviselő** a jogi személy irányításával kapcsolatos döntések meghozatalára jogosult személy, akit társaság legfőbb szerve választ meg. A vezető tisztségviselő megválasztásával automatikusan keletkezik a képviselői jogállás is. A vezető tisztségviselők képviseleti joga **általános**: a társaság valamennyi ügyére, jognyilatkozatára kiterjed, mindenfajta korlátozás nélkül. A Ptk. rögzíti, hogy a vezető tisztségviselő képviseleti jogát – főszabályként – **önállóan** látja el. A jogi személy azonban meghatározhatja, hogy bizonyos jogviszonyokban vagy értékhatár felett egyik vagy másik vezető tisztségviselő, esetleg több vezető tisztségviselő együttesen járhat el, illetőleg a vezető tisztségviselők képviseleti jogát feltételhez vagy – például tulajdonosi – jóváhagyáshoz kötheti. Ez a korlátozás azonban a jogi személyek nyilvántartásába bejegyzett képviselők esetében harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha a korlátozásról a harmadik személy tudott vagy – az adott helyzetben elvárható gondossággal eljárva – tudnia kellett.⁷

A képviseletet ellátó vezető tisztségviselőt a jogi személy alapító okiratában, vagy alapszabályában ki kell jelölni. Ez azonban nem elég, az iratokhoz kell csatolni egy aláírási címpéldányt is, amin szerepel a cégjegyzésre jogosult személy adatai mellet az aláírása is, amit közjegyző hitelesít.

Aláírási címpéldány

Alulírott, (születési hely:
születési idő:, anyja neve:, személyi
igazolvány száma:),
város/község utca
..... házszám alatti lakos
mint a(z) (székhely:
.....) (titulus) a céget akként jegyzem, hogy az
előírt, előnyomott vagy nyomtatott cégelnevezés alá nevemet önállóan, minden
korlátozástól mentesen az alábbiak szerint írom:

.....
aláírás

Alulírott (név) mint
(jegyző neve) (Város) számú székhelyre kinevezett
közjegyző közjegyző helyettese tanúsítom, hogy a fenti Aláírási címpéldányt
..... (név), aki (szül. hely, idő)
..... (anyja neve) (lakcím) szám alatti lakos,
ki személyazonosságát a számú személyi igazolvánnyal, lakcímét az
Okmányiroda által kiállított számú lakcímet igazoló hatósági igazolvánnyal
igazolta, előttem a mai napon saját kezűleg írta alá.

.....
aláírás

3. Ügyleti képviselet

Az ügyleti képviselet alapján bárki bármilyen ügy elintézéséhez, ha nem tud személyesen részt venni képviselőt tud igénybe venni. A képviselő kijelöléséhez **meghatalmazásra** van szükség.

„A meghatalmazás képviseleti jogot létesítő egyoldalú jognyilatkozat. A meghatalmazást a képviselőhöz, az érdekelt hatósághoz, bírósághoz vagy ahhoz a személyhez kell intézni, akihez a meghatalmazás alapján a képviselő jognyilatkozatot jogosult tenni. A meghatalmazáshoz olyan alakszerűségek szükségesek, amilyeneket jogszabály a meghatalmazás alapján megtehető jognyilatkozatra előír. A meghatalmazás visszavonásig érvényes. A meghatalmazás korlátozásának és visszavonásának jogáról való lemondás semmis. A meghatalmazás korlátozása és visszavonása harmadik személy irányában akkor hatályos, ha arról tudott vagy tudnia kellett. Meghatalmazás alapján cselekvőképes személyt korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is képviselhet” (6:15. §).

A meghatalmazás tartalma szerint lehet **általános**, amikor nincs meghatározva milyen ügyre vonatkozik konkrétan, milyen ügyben képviselhet engem. („helyettem és nevemben járjon el minden ügyben”). A meghatalmazást lehet konkrét ügyre is adni: „a május 24. napján lévő hagyatéki tárgyaláson járjon el.” Ebben az esetben a meghatalmazás csakis ezen a napon ebben az ügyben használható fel.

Általános meghatalmazás az „*ügyek egyedileg meg nem határozott körére adott meghatalmazás akkor érvényes, ha teljes bizonyító erőjű magánokiratba vagy közokiratba foglalták. A határozatlan vagy öt évnél hosszabb időre szóló általános meghatalmazás öt év elteltével hatályát veszti.*” (6:16. §).

Mivel a képviselő a meghatalmazás alapján önállóan jár el, később előfordulhatnak viták, a képviselő nyilatkozatáról, magatartásáról.

„A képviseleti jog kiterjed mindazon cselekmények elvégzésére és jognyilatkozatok megtételére, amelyek a képviselettel elérni kívánt cél érdekében szükségesek.” (6:17. §).

„Ha a képviselő és a képviselt között érdekellentét van, a képviselő által tett jognyilatkozatot a képviselt megtámadhatja. Vélelmezett az érdekellentét, ha a képviselő az ellenérdekű fél vagy annak képviselője. A képviselt nem támadhatja meg a jognyilatkozatot, ha a képviseleti jog alapításakor az érdekellentétről tudott.” (6:13. §).

„Aki képviseleti jog nélkül vagy képviseleti jogkörét túllépve más nevében jognyilatkozatot tesz, nyilatkozata a képviselt jóváhagyásával vált ki joghatást. Ha a képviselt a nevében tett jognyilatkozatot nem hagyja jóvá, a jóhiszemű álképviselő a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből eredő kárát, a rosszhiszemű álképviselő a harmadik személynek a teljes kárát köteles megtéríteni” (6:14. §).